

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Філософський факультет
Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

_____ 20__ р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
*ЕТИКА***

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 03 гуманітарні науки

спеціальність 033 – філософія, 034 - культурологія

освітньо-професійна програма Філософія, Культурологія, Візуальне мистецтво і менеджмент культурних проєктів, Європейські студії, Урбаністичні студії

спеціалізація

вид дисципліни обов'язкова

факультет філософський

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою
філософського факультету

“ 21 ” _____ червня _____ 2024 року, протокол № 11

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Наталія ЗАГУРСЬКА, доктор філософських наук, професор кафедри теоретичної і
практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені
професора Й.Б. Шада

Протокол від “19” червня 2024 року № 15

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б. Шада

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми:

Гарант освітньої програми «Філософія»

Наталія ПОПОВА

Гарант освітньої програми «Європейські студії»

Наталія ЗАГУРСЬКА

Гарант освітньої програми «Культурологія»

Ігор БІЛЕЦЬКИЙ

Гарант освітньої програми «Візуальне мистецтво

та менеджмент культурних проєктів»

Дмитрій ПЕТРЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від “19” червня 2024 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Етика” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня.

спеціальності (напряму) 033 *Філософія*, 034 *Культурологія*

освітня програма *Філософія, Європейські студії, Культурологія, Візуальне мистецтво і менеджмент культурних проєктів, Урбаністичні студії*

спеціалізації

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Мету викладання навчальної дисципліни *Етика* становить вивчення етичного надбання, ознайомлення майбутніх спеціалістів з головними традиціями та підходами до сутності етичного, що сумісно з відомостями, отриманими з інших філософських та інших гуманітарних курсів, будуть сприяти цілісності знань. Вивчення курсу передбачає, що майбутні спеціалісти повинні навчитися розпізнавати філософсько-світоглядний рівень моральної свідомості та особистості й моральної культури суспільства, здійснювати філософсько-теоретичний аналіз етико-прикладних суджень і рішень, мати загальне уявлення про прикладну етику як особливу стадію розвитку моральної теорії та практики. Головне завдання вивчення дисципліни *Етика* становить розвиток гуманістичної свідомості майбутніх спеціалістів, виховання орієнтації на етичні принципи професійної діяльності та гуманістичного підходу до учбового процесу в вищій школі.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Вивчення дисципліни «Етика» спрямовано на формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Загальні компетентності:

розвинена (пост)гуманістична свідомість майбутніх спеціалістів,
вихована орієнтація на етичні принципи професійної діяльності
(пост)гуманістичний підхід до учбового процесу в вищій школі.

Фахові компетентності:

знання головних етапів розвитку етичної думки,
знання головних творів етичної спадщини людства як класичних, так і некласичних, а також основні твори етичної спрямованості XX–XXI ст.,
розуміння корелятивності філософії та етики, етики та естетики, тощо,
критичне ставлення до різноманітних теоретичних інтерпретацій прикладної етики,
вміння читати і аналізувати літературу з етики,
вміння теоретизувати на тему моральних принципів,
вміння обговорювати характерні аспекти основних етичних підходів,
вміння дискутувати з приводу протиріч, властивих цим підходам.

1.3. Кількість кредитів – 4 (денна); 3 (заочна)

1.4. Загальна кількість годин – 120 (денна); 90 (заочна)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна			
Денна		Заочна	
033	034	033	034
Рік підготовки			
3-й	3-й	2, 3-й	2, 3-й
Семестр			
5-й	5-й	4, 5-й	4, 5-й
Лекції			
32 год.	32 год.	8 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття			
16 год.	16 год.	4 год.	4 год.
Лабораторні заняття			
0 год.	0 год.	0 год.	0 год.
Самостійна робота			
72 год.	72 год.	110 год.	110 год.
Індивідуальні завдання			
0 год.	0 год.	0 год.	0 год.

1.6. Заплановані результати навчання

Студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати:

- головні твори етичної спадщини людства як класичні, так і неklasичні, а також основні твори етичної спрямованості ХХ–ХХІ ст.;
- знати і критично ставитися до різноманітних теоретичним інтерпретацій прикладної етики;
- головні етапи розвитку етичної думки і розуміти корелятивність філософії та етики, етики та культури, етики і соціальної історії.

вміти:

- читати і аналізувати літературу з етики;
- теоретизувати на тему моральних принципів;
- обговорювати характерні аспекти основних етичних підходів;
- дискутувати з приводу протиріч, властивих цим підходам.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Класична етика

Тема 1. Вступ до курсу

Моральна мотивація поведінки та засоби її реалізації як об'єкт етичного знання. Поле морального вибору людини як предмет етики. Типи поведінки: behavior та conduct. Принцип таліону, золоте правило моралі, категоричний імператив, платинове правило моралі М. Беннета. Етика, мораль, моральність. Розділи етики: аретологія, аксіологія, деонтологія, феліологія, танатологія, аморологія, вчення про справедливість. Типологія етичних інтенцій: гедонізм, евдемонізм, аскетизм та ін. Етика розвитку та етика гомеостазу. Рівні етичного знання. Дескриптивна та прескриптивна етика. Етика та етикет. Поняття морального «стендінга» за Ж. Бодрійяром. Нова щирість та випереджаюче споживання. Споживання як комунікація. Просьюмерство як етична стратегія. Філософська та чуттєва реклама. Благо та добро. Звільнення функції речі. Колекціювання як спокутування речей за В. Бен'яміном.

Тема 2. Античне походження етичних вчень

Міфологічно-містеріальне походження етики. Етика призначення та цілісності в античній думці. Елементарна етика. Людина як етична міра речей. Відносність чеснот. Добро, істина, краса.

Тіло та душа в етиці помірності. Поняття емпатії, атараксії та екстазису. Самозаперечення розуму в скептичній етиці. Епікурівська танатологія. Стоїчний детермінізм. Кінчна моральна тактика.

Тема 3. Розвиток етичних вчень

Середньовічна етика: ієрархічність, вірність, смиренність, милосердя. Особливості маргінальної моралі. Людина в християнській моральній доктрині: Тертулліан, Августин, Абельяр, Аквінат. Проблематичність свободи волі та її виховання. Харизма. Від індивідуальності до особистості. Conscientia та synderesis. Моральна теодіцея. Ренесансна етика невизначеності. Етика ентузіазму. Критика етичного раціоналізму. Протестантська етика. Veruf як етичне поняття. Картезіанські правила моралі. Етичні механіцизм і сенсуалізм. Моральне чуття. Головні риси ліберальної етики. Французьке просвітництво і проблема моральної свідомості.

Тема 4. Класична європейська етика

Автономний спосіб обґрунтування моралі І. Канта. Критика натуралістичної помилки. Ноуменальна свобода. Гіпотетичні імперативи майстерності та розуму. Категоричний моральний імператив. Людина як мета мет. Особливості кантівського розуміння обов'язку та здатності. Етичні аспекти кантівського розуміння смаку. Моральний історизм Г. В. Ф. Гегеля. Гегелівське розуміння духу народу. Етичні прояви об'єктивного духу. «Евдемонізм» Л. Фейєрбаха. Страждання та жертвність. Обов'язок як самовизначення стану.

Розділ 2. Некласична етика

Тема 5. Диспозиція етики та моралі

Контекстуалізм неокласичної етики. Волюнтаристична етика А. Шопенгауера. Співстраждання як підвалина моралі. Моральна типологізація. Самовідречення волі в естетизмі та аскетизмі. Критика моралі в творчості Ф. Ніцше. Ніцшевський перегляд аксіології. Сенс життя. Головні риси моралі володаря та раба. Ressentiment в структурі моралей. Етичні аспекти надлюдського. Естетизм як етична настанова за С. К'єркегором і Х. Диссанаєм. К'єркегоріанське розуміння етики як типу. Спокуса як етичне поняття. Співвідношення насолоди та обов'язку. Релігійне припинення етичних настанов.

Тема 6. Екзистенційна етика

Екзистенціалізм як гуманізм. Свобода як стрибок у невідомість за К. Ясперсом. Свобода як ціль і умова людського існування за Ж.-П. Сартром. Засудженість до свободи. Людина як несубстанційний абсолютизм. Поняття справжності. Значення великодушності. Припинення моральних настанов. Незумовленість моралі за С. де Бовуар. Образ-концепт стороннього А. Камю. Етичні аспекти абсурду. Етичні аспекти тривоги небуття за М. Гайдеггером. Смилова похватність. Падіння, занедбаність, турбота.

Тема 7. Марксистська та неомарксистська етика

Походження етичного за Ф. Енгельсом. Формаційні різновиди моралі. Відчужена праця як порок. Етичні особливості базиса та надбудови. Прагнення подолання відчуженості. Марксистське твердження про вичерпаність моралі. Марксистський заклик не пояснювати, але змінювати світ. Мораль як безсилля в дії. Моральність і дієвість. Визнання необхідності відмирання моралі. Позитивна свобода.

Тема 8. Анархістська та постанархістська етика

Власність як крадіжка. Мораль марнотратства. Анархістське тлумачення добра як умови розвитку. Справедливість як свобода в рівності. Специфіка анархістського розуміння насильства. Еволюційна етика П. Кропоткіна. Інстинкти взаємодопомоги, справедливості та великодушності. Надмір життєвої сили як умова морального почуття. Моральні аспекти потлача. Анархічність обцененого. Етичні підвалини автономних утворень.

Тема 9. Етичні аспекти психоаналіза

Мораль як колективний невроз та як захисний механізм за З. Фрейдом. Етичні аспекти структури психіки. К.-Г. Юнг про амбівалентність архетипів. Поняття синхронності. Розуміння свободи та любові Е. Фромма. Чинники деструктивності. Любов як пошук смислу за Е. Фроммом та М. Доларом. Етичні настанови структурного психоаналізу. Бажання та любов. Поняття

нелюдського партнера. Проблематичність примусу до любові к ближньому. Поняття *hainamoraton* Ж. Лакана. А. Зупанчич про любов як смішне диво.

Тема 10. Постмодерні етичні стратегії

Моральні аспекти модусів існування за М. Фуко. Етичне як естетичне за М. Фуко та Ж. Дельозом. Медикалізація етики. Інтелектуальна та маргінальна етика. Проблематичність постмодерної аксіології. Інстинктивність нетерпимості за У. Еко. Ж. Бодрійяр про «прозорість зла» та етикет. Проблема виживання. Ю. Крістева про радість неповноти в любові *joi(y)n*. Ж.-Л. Нансі про повноту розбитого серця. Етика справедливості та дару, гостинності та прощення Ж. Дерріда. Проблема самосвідомої любові за У. Еко.

Тема 11. Етика *пост*постмодерну

Ідеологія як останній притулок дійсності за С. Жижеком. Проблема симуляції обману. Людина обов'язку після постмодерна. Толератність як відчуження ближнього. Перверсивна етика. Виклик етики розрізнення А. Бад'ю. Вірність подієвості. Прояви зла. Любов як вихід за межі зони комфорту. Етичні виміри актуального мистецтва. Актуальні біоетичні проблеми: клонування, наслідування кількох батьків, трудові права реальних людей, нейтралізація потенційних правопорушників, секс з андроїдом, консервація інтелекту, нейронет.

Розділ 3. Певні проблеми етики

Тема 12. Моральні простір і час

Розрізнення сакрального та профанного просторів і часів. Етична топологія міста. Місто як паразит, що охороняє. Агоральність відкритих місць. Замок, монастир, ринок. Ринок та ярмарок. Даунтаун та аптаун. Гетто: спроба компромісу страху перед іншим та економічного інтересу. Публіка як новітня форма соціалізації. Пасаж та експозиційна вартість. Медицинофікація та музеєфікація. Міська оптика когіто. Моральне значення (зоо)парку. Рослинні пам'ятники. Брутальність афективності. Місто-пам'ять, місто-зустріч та місто-фікція за М. Оже. М. де Серто про спротив минулого. Пішохідно-мовний акт. Читання як бракон'єрство та паркобудівництво. Метафоричність транспорту. Житло як моральний простір. Значення вікон та годинників. Самодеконструкція гостинності за Ж. Дерріда. Апорія гостинності в *Pas d'hospitalité*. Хазяїн як заручник гостя та можливість не-приходу.

Тема 13. Етика справедливості

Абстрактність ізольованого індивіда. Метафора тканини суспільних взаємодій. Ідеологія як міфологія та система концептів. Мікро- та макрофізика влади за М. Фуко. Індивідуалізм як неповторюваність і незалежність, підвищена оцінка приватного життя та інтенсивність відношення до себе. Дискурс сили та дискурс справедливості. Методи роботи з пресою за Р. Бартом. Анонімна ідеологія. Право на дискурсивність. Типи дискурсу сили. Можливість акратичної мови. Сила закону за Ж. Дерріда.

Тема 14. Любов, дружба та мораль

Форми любові як взірці етичних форм. Прагма: *любити за*. Сторге: *любити незважаючи на*. Манія: *любити незважаючи ні на що*. Ерос: *любов як відмова від любові*. Агапе: *вмерти за*. Людус: *любити граючи*. Токос: *любити творячи*. Птерос: *любити руйнуючи*. Філія: *любити ні за що*. Ф. Ніцше про любов до далекого та М. Бланшо про відсутність у дружбі. Дружба як активне забування. Ж. Дерріда про принципову перформативність дружби. У. Еко про семіотику любові. Атопічність любові за Р. Бартом: інше місце, інший час. Поняття конфлюентної любові за Е. Гідденсом. Любов як інтенція за Л. Ірігарей: *j'aim à toi*.

Тема 15. Етичні аспекти танатології

Філософська танатологія: проблематика та міждисциплінарні зв'язки. Смерть як можливість тут-буття. Принципова незавершеність смерті. Свобода-до-смерті. Протистояння біота некрофілії в людському бутті. Латентність смерті в сучасному суспільстві. Безсмертя в світлі філософсько-антропологічних підходів. Проблема «смерті людини». Смерть як партнер за Дж. Фаулзом. Танатологія та нові реальності світу. Філософські аспекти проблеми евтаназії.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Класична етика												
Разом за розділом 1	40	10	6			24	34	4				30
Розділ 2. Некласична етика												
Разом за розділом 2	52	14	6			32	48	6	2			40
Розділ 3. Певні проблеми етики												
Разом за розділом 3	28	8	4			16	44	2	2			40
Усього годин	120	32	16			72	126	8	8			110

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин			
		денна		заочна	
		033	034	033	034
1	Арістотель. Нікомахова етика.	4	4	2	2
2	Спіноза Б. Етика	2	2	2	2
3	Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму	4	4	0	0
4	Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі	2	2	2	2
5	Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм	2	2	2	2
6	Еко У., Кар'єр Ж.-К. Не сподівайтесь позбутися книжок	2	2	0	0
	Разом	16	16	8	8

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин			
		Денна форма навчання		Заочна форма навчання	
		033	034	033	034
1	Опрацювання лекційних матеріалів	24	24	30	30
2	Підготовка до семінарських занять	24	24	0	0
3	Підготовка до контрольних робіт	0	0	30	30
4	Підготовка до іспиту	24	24	40	40
	Разом	72	72	110	110

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальне поглиблення знань з курсу пропонується через опанування наступних тестових завдань:

Об'єктом етики є:

- а) поведінка;
- б) вчинок;
- в) дія;

г) активність.

Предметом етики є:

- а) виховання моральності;
- б) поле морального вибору людини;
- в) способи набуття щастя;
- г) етична теорія.

Принцип таліона відображений у виразі:

- а) стався до іншого як до цілі, але не як до засобу;
- б) око за око, зуб за зуб;
- в) стався до іншого так, як ти хотів би, щоб ставились до тебе;
- г) витрачай свою енергію на користь інших.

Золоте правило моралі відображено у виразі:

- а) стався до іншого як до цілі, але не як до засобу;
- б) око за око, зуб за зуб;
- в) стався до іншого так, як ти хотів би, щоб ставились до тебе;
- г) витрачай свою енергію на користь інших.

Категоричний імператив І. Канта відображений у виразі:

- а) стався до іншого як до цілі, але не як до засобу;
- б) око за око, зуб за зуб;
- в) стався до іншого так, як ти хотів би, щоб ставились до тебе;
- г) витрачай свою енергію на користь інших.

Етика – це наука про:

- а) мораль;
- б) мотивацію;
- в) облаштування побуту;
- г) чесноти.

Мораль – це:

- а) характер, темперамент;
- б) давньоримська етика;
- в) існуючі звичаї і моральні стосунки;
- г) етична практика.

Моральність – це:

- а) моральна практика;
- б) суб'єктивні аспекти вчинків;
- в) об'єктивна розгорнута повнота вчинків;
- г) переживання почуття провини.

Початкове значення поняття етос:

- а) звірине лігво, пташине гніздо;
- б) будинок, житло;
- в) характер, темперамент;
- г) чеснота.

Аретологія – це вчення про:

- а) чесноти;
- б) обов'язок;
- в) цінності;
- г) щастя.

Деонтологія – це вчення про:

- а) чесноти;
- б) обов'язок;
- в) цінності;
- г) щастя.

Аксіологія – це вчення про:

- а) чесноти;
- б) обов'язок;
- в) цінності;
- г) щастя.

Гедонізм – це етична позиція, зорієнтована на отримання:

- а) знання;
- б) задоволення;
- в) багатства;
- г) слави.

Аскетизм – це етична позиція, орієнтована на:

- а) зміцнення волі;
- б) моральне вдосконалення шляхом самообмеження;
- в) отримання задоволення;
- г) самоприменшення та самоприниження.

Евдемонізм – це вчення про:

- а) чесноти;
- б) обов'язок;
- в) цінності;
- г) щастя.

Прескриптивна етика:

- а) описує вчинки;
- б) диктує вчинки;
- в) осмислює вчинки;
- г) конструює вчинки.

Дескриптивна етика:

- а) описує вчинки;
- б) диктує вчинки;
- в) осмислює вчинки;
- г) конструює вчинки.

Етикет – це:

- а) етична практика;
- б) етична теорія;
- в) етична норма;
- г) етична поведінка.

В давньогрецькій міфології етична поведінка зумовлена:

- а) родовою свідомістю;
- б) божественним втручанням;
- в) відповідністю своєму призначенню;
- г) страхом покарання.

Етика давньогрецьких містерій заснована на:

- а) оргіастичному сп'янінні;
- б) духовному сп'янінні;
- в) аскетичному самообмеженні;
- г) протиставленні земного і небесного.

В раньоантичній філософії речі винні через:

- а) індивідуальне відокремлення;
- б) порушення заходів буття;
- в) прагнення порушити цілісність буття;
- г) радість їх буття.

Демокріт відстоював позицію:

- а) аскетизму;
- б) гедонізму;
- в) евдемонізму;

г) релятивізму.

Згідно софістам чесноти:

- а) природжені;
- б) є даром богів;
- в) виховувані;
- г) виникають в процесі спілкування.

Людину як міру всіх речей розглядає:

- а) Протагор;
- б) Аристипп;
- в) Діоген;
- г) Демокріт.

Етичну позицію Сократа можна охарактеризувати як:

- а) абстрактну;
- б) чуттєву;
- в) приземлену;
- г) реалістичну.

Сократ ототожнював чесноту і:

- а) благородство;
- б) знання;
- в) задоволення;
- г) прекрасне.

Моральні поняття Платон:

- а) онтологізує;
- б) психологізує;
- в) матеріалізує;
- г) соціалізує.

Згідно з Платоном безжурні задоволення це:

- а) задоволення чуттєві;
- б) споглядання досконалих форм – гармонії математики, музики, тощо;
- в) задоволення пізнання;
- г) задоволення тілесні.

За Платоном етичні чесноти пов'язані з:

- а) низькими нахилами душі;
- б) піднесеними почуттями душі;
- в) розумною частиною душі;
- г) душею в цілому.

Згідно з Платоном посмертна відплата здійснюється:

- а) в світі ідей;
- б) в світі тіней;
- в) в царстві мертвих;
- г) в наступному житті.

Відповідно до Платона добро є:

- а) становленням;
- б) ставчим;
- в) задоволенням;
- г) стражданням.

Згідно з Платоном джерелом зла є:

- а) душа;
- б) тіло;
- в) розум;
- г) почуття.

Чесноту з почуттям міри пов'язував:

- а) Сократ;
- б) Платон;
- в) Арістотель;
- г) Піррон.

Етичну позицію Арістотеля можна назвати:

- а) гедоністичною;
- б) аскетичною;
- в) евдемоністською;
- г) скептичною.

Арістотель вперше розробляє:

- а) етос як поняття;
- б) моральність як систему;
- в) етику як науку;
- г) мораль як практику.

Згідно з Арістотелем етичні чесноти пов'язані з:

- а) рослинною частиною душі;
- б) тваринною частиною душі;
- в) розумною частиною душі;
- г) душею в цілому.

Згідно з Арістотелем чеснота заснована на:

- а) прагненні до прекрасного;
- б) прагненні до пізнання;
- в) почутті міри;
- г) позитивних якостях характеру.

В античній етиці під атараксією розумілося:

- а) спокій духу;
- б) спокійна смерть;
- в) свобода;
- г) щастя.

Скептики вважали етичним:

- а) утримання від суджень і спокій духу;
- б) врівноваженість і помірність;
- в) істинне і прекрасне;
- г) задоволення і насолоду.

В скептичній етиці розум:

- а) звеличується;
- б) применшується;
- в) заперечується;
- г) самозаперечується.

Скептики вважали, що бути добродішним:

- а) вигідно;
- б) не вигідно;
- в) небезпечно;
- г) приємно.

Скептична етика базується на:

- а) спокої духу;
- б) благородних почуттях;
- в) почутті міри;
- г) прагненні до піднесеного.

Згідно з Епікуром найбільш прийнятні задоволення:

- а) природні і необхідні;
- б) природні, але не необхідні;
- в) неприродні і не необхідні;

г) неприродні і необхідні.

За Епікуром гострі чуттєві задоволення призводять до:

- а) щастя;
- б) страждання;
- в) чесноти;
- г) вади.

Танатологія Епікура – це:

- а) страх смерті;
- б) контроль емоцій в момент смерті;
- в) зневага до смерті;
- г) поклоніння смерті.

На думку Епікура випадок приносить людям:

- а) добро;
- б) зло;
- в) і добро, і зло;
- г) ні добро, ні зло.

Згідно з Епікуром гостре задоволення завжди пов'язане зі:

- а) стражданням;
- б) пристрастю;
- в) страхом;
- г) болем.

Антисфен ототожнював чесноту і:

- а) благородство;
- б) знання;
- в) задоволення;
- г) прекрасне.

Покірно приймати свою долю закликали:

- а) стоїки;
- б) епікурейці;
- в) софісти;
- г) гедоністи.

Стоїчний етичний ідеал втілюється в образі:

- а) мудреця;
- б) героя;
- в) божества;
- г) філософа.

Стоїчний ідеал мудреця передбачає:

- а) непогрішність і безжальність;
- б) милосердя і терпимість;
- в) красу і чуттєвість;
- г) розумність і споглядальність.

На думку стоїків абсолютною цінністю є:

- а) життя друга, що потрапив у біду;
- б) зусилля задля порятунку життя друга, що потрапив у біду;
- в) ідея цінності;
- г) здоров'я і багатство.

На думку стоїків відносною цінністю є:

- а) життя друга, що потрапив у біду;
- б) зусилля задля порятунку життя друга, що потрапив у біду;
- в) ідея цінності;
- г) здоров'я та багатство.

Стоїки вважали, що доброчесність:

- а) самоцінна і абсолютна;
- б) бажана і досяжна;
- в) сумнівна і відносна;
- г) розумна і споглядальна.

Стоїчна позиція не передбачає:

- а) споглядальності;
- б) дружби;
- в) незалежності;
- г) свободи.

Зенон-стоїк вважав, що пристрасть – це:

- а) надлишкове спонукання;
- б) недостатнє спонукання;
- в) множинне спонукання;
- г) відсутність спонукань.

Згідно з Зеноном-стоїком того, що нам судилося:

- а) уникнути неможливо;
- б) необхідно уникати;
- в) бажано уникати;
- г) ніколи не відбувається.

За Плотіном благо пов'язано з:

- а) Єдиним;
- б) Розумом;
- в) Душею;
- г) Тілом.

Згідно з Плотіном чесноти, що очищують – це чесноти:

- а) громадські;
- б) особисті;
- в) тілесні;
- г) споглядальні.

На думку Плотіна моральне зло приносить користь:

- а) всім;
- б) тим, хто його відчуває;
- в) обраним;
- г) не приносить користі.

За Плотіном зло виникає через:

- а) недосконалість матеріального світу;
- б) бідність та хвороби;
- в) божественну несправедливість;
- г) вчинки поганих людей.

Згідно з Плотіном людина, яка випробує екстазіс стане:

- а) неприборканою;
- б) доброчесною;
- в) щасливою;
- г) радісною.

На думку Плотіна чеснота досягається в процесі:

- а) задоволення;
- б) роздумів;
- в) екстазісу;
- г) відчуження.

Етика виробництва з'являється у:

- а) Античності;
- б) Середньовіччі;
- в) Ренесансі;

г) Новий Час.

Лицарська етика виникає в:

- а) Стародавній Греції;
- б) Стародавній Німеччині;
- в) Середньовічній Європі;
- г) Великобританії Нового часу.

У ранньосередньовічному суспільстві моральні норми були:

- а) непорушні;
- б) відносні;
- в) раціональні;
- г) етичні.

В середньовічній етиці праця розумілася як:

- а) покарання господне;
- б) засіб порятунку;
- в) необхідне зло;
- г) засіб виховання.

Середньовічний етикет висловлював:

- а) ступінь віри;
- б) статус особистості;
- в) красу жінки;
- г) героїчний подвиг.

У середні віки було прийнято вважати джерелом моралі:

- а) Господа;
- б) короля – помазаника Божого;
- в) Папу і кардиналів;
- г) державу.

Двоїстість середньовічної етики можна пояснити опозицією:

- а) особистого та громадського;
- б) добра і зла;
- в) віри і розуму;
- г) почуттів і обов'язку.

Головною чеснотою в середні віки була:

- а) вірність;
- б) чесність;
- в) любов;
- г) героїзм.

Головною християнською чеснотою є:

- а) мужність;
- б) щедрість;
- в) смиренність;
- г) милосердя.

В християнській моралі добро ототожнюється з:

- а) Богом;
- б) світом;
- в) пізнанням;
- г) задоволенням.

В християнській моралі зло пов'язується з:

- а) савіллям;
- б) чуттєвістю;
- в) первородною гріховністю;
- г) жагою пізнання.

Порятунок в християнській моралі ототожнюється зі:

- а) свободою;
- б) спогляданням;
- в) вольовим контролем;
- г) трудовою активністю.

Християнська мораль передбачала війну:

- а) нещадну;
- б) щадну;
- в) на поразку;
- г) звитяжну.

З точки зору Августина Аврелія зло зумовлене:

- а) недоліком добра;
- б) надлишком добра;
- в) спотворенням добра;
- г) нічим не зумовлене.

Чернеча моральна практика передбачає:

- а) самотність;
- б) подвижництво;
- в) лицарство;
- г) освітню діяльність.

З точки зору християнської моралі пристрасть – це:

- а) нестриманість;
- б) етап розвитку особистості;
- в) основа моралі;
- г) чинник гріха.

Християнська етика спирається на:

- а) індивідуальність;
- б) особистість;
- в) персону;
- г) суб'єкт.

За Августином Аврелієм людина етично:

- а) обрана;
- б) пропаща;
- в) визначена;
- г) невизначена.

В етиці Августина Аврелія зло вважається:

- а) витвором диявола;
- б) недоліком добра;
- в) результатом людської діяльності;
- г) божественним випробуванням.

Згідно Августина Аврелія найбільш досконалою формою любові є:

- а) харизма;
- б) чуттєве кохання;
- в) інтелектуальна любов;
- г) тілесна любов.

Августин Аврелій вважав природу людини:

- а) доброю;
- б) злою;
- в) і доброю, і злою;
- г) ні доброю, ні злою.

На думку Августина Аврелія поле морального вибору знаходиться:

- а) між добром і злом;
- б) в межах самого добра;
- в) в межах самого зла;

г) по той бік добра і зла.

Августин Аврелій вважав, що немовлята невинні:

- а) за своєю слабкістю;
- б) за своєю душею;
- в) за фактом народження;
- г) від народження винні.

За Августином Аврелієм гріх примусу до навчання полягає в:

- а) незнанні його правильної цілі;
- б) зайвій жорстокості;
- в) недостатній жорстокості;
- г) обмеженні свободи.

В схоластичній етиці чеснота досягається в процесі:

- а) пізнання;
- б) допомоги ближнім;
- в) праці;
- г) любові.

На думку Фоми Аквінського процес богопізнання супроводжується:

- а) стражданням;
- б) страхом;
- в) задоволенням;
- г) відчуженістю.

В епоху Відродження звеличували працю:

- а) фізичну;
- б) творчу;
- в) інтелектуальну;
- г) будь-яку.

Мислителі епохи Відродження орієнтувалися на:

- а) чіткі моральні критерії;
- б) невизначеність моральних рішень;
- в) релігійні ритуали;
- г) соціальні установки.

В епоху Ренесансу вважалось, що чесноти виникають в процесі:

- а) споглядання;
- б) дії;
- в) споглядання та дії;
- г) ні в спогляданні, ні в дії.

Ренесансна етика ґрунтувалася на принципах:

- а) фаталізму;
- б) гуманізму;
- в) егоїзму;
- г) аскетизму.

Л. Валла визнає необхідність щастя:

- а) земного;
- б) небесного;
- в) і земного, і небесного;
- г) ні земного, ні небесного.

Дж. Піко делла Мірандола вважав, що людина етично:

- а) обрана;
- б) пропаша;
- в) визначена;
- г) невизначена.

Етичним ідеалом Дж. Бруно був:

- а) могутній маг;
- б) геніальний художник;
- в) етичний ентузіаст;
- г) непогрішний святий.

Е. Роттердамський вважав, що добродесний мудрець – це:

- а) ідеал;
- б) будь-хто;
- в) рідкий тип людини;
- г) не існує.

Мораль буржуазного суспільства є:

- а) стоїчною;
- б) гедоністською;
- в) колективістською;
- г) індивідуалістською.

В епоху Реформації звеличували працю:

- а) фізичну;
- б) творчу;
- в) інтелектуальну;
- г) будь-яку.

Мислителі епохи Реформації відстоювали ідею:

- а) етичного приречення;
- б) етичної невизначеності;
- в) етичного виховання;
- г) етичної соціальності.

Згідно з Лютером етична зумовленість:

- а) відома;
- б) невідома;
- в) відносна;
- г) не існує.

Ліберальна етика зорієнтована на:

- а) терпимість;
- б) наполегливість;
- в) насильство;
- г) споглядання.

Становлення етичного механіцизму відбувається у:

- а) Античності;
- б) Середні віки;
- в) Епоху Відродження;
- г) Новий Час.

Етика Р. Декарта базується на принципі:

- а) чуттєво-активному;
- б) раціонально-урівноваженому;
- в) і чуттєво-активному, і раціонально-урівноваженому;
- г) ні чуттєво-активному, ні раціонально-урівноваженому.

Відповідно до Б. Спінози свобода – це:

- а) непізнана необхідність;
- б) пізнана необхідність;
- в) відсутність необхідності;
- г) повне свавілля.

Відповідно до Ж.-Ж. Руссо підвалини моралі можна виявити в:

- а) особистому інтересі;
- б) співчутті і милосерді;
- в) вродженій ідеї;

г) необхідності.

Ж.-Ж. Руссо вважав, що природня мораль ґрунтується на:

- а) гармонії;
- б) суперництві;
- в) агресії;
- г) прагненні до власності.

Відповідно до Ж.-Ж. Руссо етика крупної приватної власності:

- а) розвиває людину;
- б) применшує людину;
- в) спотворює людину;
- г) знищує людину.

За Ж.-Ж. Руссо суспільний договір заснований на:

- а) верховній владі;
- б) конвенціональних засадах;
- в) інституті приватної власності;
- г) природному суперництві.

Відповідно до Ж.-Ж. Руссо виховна практика зорієнтована на:

- а) розкриття природних якостей;
- б) тренування соціальних навичок;
- в) вдосконалення в різних мистецтвах;
- г) прищеплення моральних норм.

Зв'язок етики з чуттєвістю та емоційністю підкреслюється в контексті:

- а) релігійного фаталізму;
- б) раціонального механіцизму;
- в) натуралістичного сенсуалізму;
- г) ліберальної толерантності.

Сенсуалізм передбачає, що мораль має походження:

- а) індивідуальне;
- б) історичне;
- в) божественне;
- г) раціональне.

В сенсуалістичній етиці свобода розуміється з точки зору:

- а) розумного усвідомлення;
- б) моральних почуттів;
- в) тілесних бажань;
- г) інтуїтивних прозрінь.

На думку Дж. Локка перевагою вади над чеснотою є :

- а) нестриманість бажань;
- б) помилкове знання;
- в) невихованість почуттів;
- г) спотворення інтуїції.

За Дж. Локком щастя – це:

- а) найвища насолода;
- б) інтелектуальне споглядання;
- в) душевне милосердя;
- г) героїчне досягнення.

Дж. Локк тлумачив милосердя як:

- а) любов;
- б) терпимість;
- в) розчулення;
- г) милість.

Згідно Дж. Локку людина має право:

- а) на своє життя;
- б) на суспільне життя;
- в) на своє майно;
- г) на особисту сваволлю.

У моральній теорії Д. Юма афекти розглядаються як:

- а) спонукальні сили дії;
- б) гіпертрофовані почуття;
- в) неправильні уявлення;
- г) помилкові судження.

Д. Юм вважав, що справедливість обумовлена:

- а) природними законами;
- б) штучними винаходами;
- в) егоїстичним бажаннями;
- г) оптимальними умовами.

За Д. Юмом моральні чесноти пов'язані з:

- а) справедливістю;
- б) раціональністю;
- в) спокоєм духу;
- г) тілесними перевагами.

Д. Юм виявляє моральну мотивацію на основі твердження:

- а) дії особливого роду почуттів;
- б) логічних суджень про суще;
- в) етичних теорій;
- г) практичних дій.

На думку Д. Юма в основі симпатії лежить:

- а) відмінність користі і шкоди для суспільства;
- б) розум як джерело моралі;
- в) сила почуттів;
- г) альтруїстичні спонукання.

А. Е. К. Шефтсбері розвиває теорію моральних почуттів з позицій:

- а) монотеїстичної законності;
- б) дуалістичного міфологізму;
- в) пантеїстичного евдемонізму;
- г) політеїстичного анімізму.

А. Е. К. Шефтсбері вважав, що основою етики є:

- а) самовизначення;
- б) жертвність;
- в) милосердя;
- г) толерантність.

Етика А. Е. К. Шефтсбері взаємопов'язана з:

- а) гносеологією;
- б) естетикою;
- в) онтологією;
- г) антропологією.

А. Е. К. Шефтсбері пояснює специфіку вільного вибору з огляду на:

- а) задоволення, пов'язане з благом;
- б) насолоду, пов'язану з обов'язком;
- в) бажання, пов'язане з тілом;
- г) потяг, пов'язаний з почуттями.

Поняття категоричного морального імперативу належить:

- а) А. Е. К. Шефтсбері;
- б) І. Канту;
- в) Г. В. Ф. Гегелю;

г) Л. Фейербаху.

І. Кант запропонував:

- а) зовнішні критерії моральності;
- б) автономний спосіб обґрунтування моралі;
- в) новий спосіб досягнення щастя;
- г) натуралістичний підхід до чуттєвості.

Категоричний моральний імператив І. Канта передбачає:

- а) оцінку історичних обставин;
- б) право міркувати від імені універсуму;
- в) облік конкретного змісту діяльності;
- г) орієнтацію на суспільні норми.

Категоричний імператив І. Канта містить:

- а) принцип таліона;
- б) золоте правило моралі;
- в) теорію розумного егоїзму;
- г) категоричне заперечення норм моралі.

Згідно з І. Кантом моральна поведінка відповідає:

- а) природі як цілому;
- б) індивіду як приватному;
- в) соціуму як колективному;
- г) культурі як символічному.

І. Кант вважав, що максима могла б стати:

- а) загальним законом;
- б) запорукою добробуту;
- в) передумовою успіху;
- г) основою теорії.

За І. Кантом людина – це:

- а) спосіб природи;
- б) абсолютний спосіб;
- в) ціль над цілями;
- г) ціль природи.

З точки зору І. Канта мораль:

- а) абсолютна;
- б) відносна;
- в) природна;
- г) соціальна.

В розумінні І. Канта обов'язок – це:

- а) обтяжливе зобов'язання;
- б) вільний вибір;
- в) розвиток здібностей;
- г) задоволення прагнення до щастя.

Естетично-споглядальна мораль згідно з І. Кантом заснована на:

- а) ідеї досконалості;
- б) певному понятті предмета;
- в) незацікавленому спогляданні цілого;
- г) культурної конвенціональності.

Згідно з І. Кантом людина вільна як істота:

- а) феноменальна;
- б) ноуменальна;
- в) природна;
- г) соціальна.

І. Кант пов'язував поняття обов'язку перед собою з поняттям:

- а) досягнення;
- б) свободи;
- в) щастя;
- г) задоволення.

Моральну теорію Г. В. Ф. Гегеля можна визначити як:

- а) історичну;
- б) естетичну;
- в) онтологічну;
- г) антропологічну.

На думку Г. В. Ф. Гегеля моральний суб'єкт І. Канта наділений:

- а) хитрою свідомістю;
- б) нещасною свідомістю;
- в) абсолютною свідомістю;
- г) особистою свободою.

Згідно з Г. В. Ф. Гегелем розвиток духу спрямовується до:

- а) щастя;
- б) свободи;
- в) любові;
- г) користі.

Г. В. Ф. Гегель виступав з позицій моралі:

- а) абсолютної;
- б) релятивної;
- в) об'єктивної;
- г) суб'єктивної.

Моральність за Г. В. Ф. Гегелем передбачає:

- а) обмеження буття;
- б) встановлення порядку;
- в) свободу вибору;
- г) обмеження права.

Згідно з Г. В. Ф. Гегелем моральні принципи виражаються в:

- а) душі народу;
- б) букві закону;
- в) слові божому;
- г) силі волі.

Добро з точки зору Г. В. Ф. Гегеля – це:

- а) щастя;
- б) обов'язок;
- в) любов;
- г) свобода.

Г. В. Ф. Гегель вважав, що моральність відповідає:

- а) античності;
- б) християнству;
- в) ранньобуржуазній організації;
- г) Пруській монархії.

Згідно з Л. Фейербахом людина рухома:

- а) почуттям обов'язку;
- б) силою волі;
- в) прагненням до щастя;
- г) почуттям любові.

Етика Л. Фейербаха є:

- а) евдемонічною;
- б) гедоністичною;
- в) аскетичною;

г) деонтологічною.

За Л. Фейєрбахом евдемонізм узгоджується з уявленнями про:

- а) цінності і сенс;
- б) задоволення і страждання;
- в) обов'язок і совість;
- г) добро і зло.

Для Л. Фейєрбаха обов'язок – це:

- а) залучення до культурних досягнень;
- б) реалізація природного бажання;
- в) самовизначення людського стану;
- г) досягнення спільних цілей.

На думку А. Шопенгауера воля наповнюється етичним, коли:

- а) реалізується;
- б) знищується;
- в) змикається з розумом;
- г) відмовляється від себе.

Згідно з А. Шопенгауером моральність і буття:

- а) тотожні;
- б) односпрямовані;
- в) різноспрямовані;
- г) протиспрямовані.

А. Шопенгауер вважав, що моральні якості є:

- а) вродженими;
- б) виховуваними;
- в) соціальними;
- г) культурними.

За А. Шопенгауером основою моралі є:

- а) негативне переживання єдності;
- б) щастя як позитивна насолода;
- в) співпереживання радості іншого;
- г) позитивні функції культури.

Згідно з етичним вченням А. Шопенгауера в світі панує:

- а) взаємопоміч;
- б) взаємна нейтральність;
- в) боротьба всіх проти всіх;
- г) прагнення співпрацювати з іншими.

А. Шопенгауер переконаний, що первофеноменом моралі виступає:

- а) повага до закону;
- б) совість;
- в) співчуття;
- г) воля.

На думку А. Шопенгауера переважну більшість людства складають:

- а) альтруїсти;
- б) егоїсти;
- в) песимісти;
- г) оптимісти.

Моральна воля за А. Шопенгауером сумісна лише з:

- а) волею до життя;
- б) позитивною діяльністю;
- в) теоретичною етикою;
- г) бажанням, що викликає страждання.

Концепція надлюдської моралі належить:

- а) К. Марксу;
- б) З. Фрейду;
- в) Ф. Ніцше;
- г) І. Канту.

Ф. Ніцше вважав, що європейську форму моралі треба:

- а) приймати;
- б) розвивати;
- в) переоцінити;
- г) усунути.

Етичним ідеалом Ф. Ніцше є:

- а) володар;
- б) воїн-аристократ;
- в) надлюдина;
- г) мудрець.

На думку Ф. Ніцше володарська мораль має на увазі:

- а) активність;
- б) реактивність;
- в) пасивність;
- г) мстивість.

За Ф. Ніцше людина повинна долучитися до:

- а) добра;
- б) зла;
- в) добра і зла;
- г) ні добра, ні зла.

Відповідно до Ф. Ніцше ressentiment має на увазі:

- а) активність;
- б) мстивість;
- в) первинність переживання;
- г) волю до життя.

Ф. Ніцше вважав головною рисою рабської моралі:

- а) визнання власної відносності;
- б) принцип індивідуалізації;
- в) відчужений характер;
- г) перехід від намірів до дій.

С. К'єркегор вважав, що дилема або-або виникає на стадії:

- а) автоматичній;
- б) естетичній;
- в) етичній;
- г) релігійній.

Згідно з С. К'єркегором людина керується почуттям обов'язку на стадії:

- а) автоматичній;
- б) естетичній;
- в) етичній;
- г) релігійній.

За С. К'єркегором етичні установки принципи пригальмовуються на стадії:

- а) автоматичній;
- б) естетичній;
- в) етичній;
- г) релігійній.

Свободу як стрибок в невідомість розумів:

- а) Ж.-П. Сартр;
- б) К. Ясперс;
- в) А. Камю;

г) М. Гайдеггер.

Мораль з точки зору екзистенціалістів – це:

- а) орієнтація на моральні установки;
- б) дотримання норм етикету;
- в) внутрішня стабільність;
- г) живий досвід.

Ж.-П. Сартр вважав, що людина:

- а) повинна бути тим, ким вона є;
- б) повинна бути тим, ким вона не є;
- в) не повинна бути тим, ким вона є;
- г) не повинна бути тим, ким вона не є.

Вираз «пекло – це інший» за Ж.-П. Сартром має на увазі:

- а) засіб;
- б) ціль;
- в) об'єкт;
- г) ніщо.

На думку Ж.-П. Сартра людина до свободи:

- а) зумовлена;
- б) засуджена;
- в) змушена;
- г) налаштована.

Згідно з Ж.-П. Сартром етична проблематика виникає в контексті:

- а) буття-в-собі;
- б) буття-для-себе;
- в) буття-для-іншого;
- г) тут-буття.

Ж.-П. Сартр виступав за мораль:

- а) визначеності;
- б) зумовленості;
- в) незумовленості;
- г) непередзумовленості.

Міф про Сізіфа в інтерпретації А. Камю демонструє нам образ:

- а) автомата;
- б) етика;
- в) естетика;
- г) лицаря віри.

Етика М. Гайдеггера взаємопов'язана з:

- а) онтологією;
- б) естетикою;
- в) гносеологією;
- г) антропологією.

Марксистки вважають, що мораль:

- а) є випадковим явищем;
- б) виникає відповідно до спеціальних законів;
- в) залежить від природних умов;
- г) є дзеркалом способу життя людини.

З точки зору марксистів мораль завжди є:

- а) расовою;
- б) класовою;
- в) національною;
- г) гендерною.

Соціалістичній моралі властивий:

- а) духовний розвиток індивіда;
- б) прагнення до багатства;
- в) моральна відповідальність;
- г) повага до праці.

Згідно з К. Марксом капіталістична етика породжує:

- а) розвиток;
- б) деградацію;
- в) звільнення;
- г) відчуження.

За К. Марксом мораль – це:

- а) добра воля;
- б) здоровий глузд;
- в) безсилля в дії;
- г) керівництво до дії.

К. Маркс вважав, що мораль повинна:

- а) розвинути;
- б) змінитися;
- в) вдосконалитися;
- г) відмерти.

Ф. Енгельс вважав, що прообразом моралі майбутнього стане мораль:

- а) аристократична;
- б) буржуазна;
- в) соціалістична;
- г) капіталістична.

Негативна свобода – це:

- а) свобода від чого-небудь;
- б) свобода для чогось;
- в) свобода як така;
- г) свобода неіснуюча.

Етику П. Кропоткіна можна визначити як:

- а) аскетичну;
- б) гедонічну;
- в) егоїстичну;
- г) альтруїстичну.

Анархістську етику відображає вираз:

- а) стався до іншого як до цілі, але не як до засобу;
- б) око за око, зуб за зуб;
- в) стався до іншого так, як ти хотів би, щоб ставились до тебе;
- г) витрачай свою енергію на користь інших.

Згідно з П. А. Кропоткіним, вимога справедливості:

- а) виникає в процесі розвитку соціуму;
- б) закладена в культурній традиції;
- в) закорінена в природі людського розуму;
- г) має символічне значення.

З психоаналітичної точки зору людина – істота морально:

- а) зіпсована;
- б) певна;
- в) амбівалентна;
- г) досконала.

У контексті психоаналізу мораль є:

- а) свідомою;
- б) підсвідомою;
- в) несвідомою;

г) комбінованою.

В етиці психоаналізу мораль пов'язується з:

- а) Воно;
- б) Я;
- в) Над-Я;
- г) всіма перерахованими.

З. Фрейд вважав, що мораль стосується:

- а) норм співжиття;
- б) захисних механізмів;
- в) індивідуальних неврозів;
- г) сфери інстинктивного.

З точки зору К.-Г. Юнга архетипи етично:

- а) негативні;
- б) позитивні;
- в) амбівалентні;
- г) різноспрямовані.

З точки зору К.-Г. Юнга етичну цілісність забезпечує архетип:

- а) аніми;
- б) персони;
- в) его;
- г) самості.

Етику Ж. Лакана відображає вираз:

- а) не зупиняйся;
- б) око за око, зуб за зуб;
- в) не відступайся від свого бажання;
- г) витрачай свою енергію на користь інших.

Згідно з Ж. Лаканом любов є:

- а) відношенням компліментарності;
- б) вимогою взаємності;
- в) формою самогубства;
- г) щедрим даром.

Давньогрецька етика заснована на любові:

- а) філії;
- б) еросі;
- в) прагмі;
- г) агапе.

Християнська мораль заснована на любові:

- а) філії;
- б) еросі;
- в) прагмі;
- г) агапе.

Любовна афера заснована на:

- а) етичному обмані;
- б) ставленні до іншого як до засобу;
- в) естетизованій спокусі;
- г) злочині.

В контексті модерної моралі смерть:

- а) вшановується;
- б) винищується;
- в) витискується;
- г) схвалюється.

7. Методи навчання

Навчальна програма курсу передбачає аудиторні (лекційні та семінарські) заняття та самостійну роботу студентів. Попередня підготовка проводиться через вхідний контроль, діагностичне тестування, опитування, ознайомлення або повторення термінології. Під час викладення матеріалу лекцій використовуються наступні методи: презентативний метод, репродуктивний метод, пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладу матеріалу, частково-пошуковий метод. Під час проведення семінарських занять використовуються наступні методи: презентативний метод, репродуктивний метод, пояснювально-ілюстративний метод, метод вправ, пошук відповідей на питання, обговорення кейсів. Також можливе використання тренування через спостереження за явищем, питань-відповідей, питань для самоперевірки, обговорень, дебатів, завдань не на оцінку, перегляду фільмів, інтерактивних практичних завдань.

8. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється через оцінку знань студентів на семінарських заняттях, які передбачають усні відповіді, виконання репродуктивних і творчих завдань.

Також передбачається самоконтроль протягом семестру через виконання відповідних завдань.

Підсумковим контролем є оцінка залікової роботи, що складається з тестових завдань.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання															Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	Іспит	Сума
Розділ 1					Розділ 2														
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15					
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4			60	40	100

Критерії оцінювання

№ з/п	Види навчальної роботи	Кількість балів
	Розділ 1. Класична етика	
1	Відвідування занять	0
2	Участь в семінарських заняттях	30
	Всього за розділ	30
	Розділ 2. Некласична етика	0
1	Відвідування занять	0
2	Участь в семінарських заняттях	30
	Всього за розділ	30
	Розділ 3. Певні проблеми етики	0
	Відвідування занять	0
	Всього за розділ	0
1	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	0
	Екзаменаційна / залікова робота	40
	В С Ъ О Г О	100

Студент допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо він набере за результатами поточного контролю не менше 20 балів.

Екзаменаційна робота складається з 10 тестових завдань. Завдання відображують зміст екзаменаційних питань. Максимальна кількість балів за викладення одного теоретичного питання – 4 бали.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно	зараховано
70–89	добре	
50–69	задовільно	
1–49	незадовільно	незараховано

10. Рекомендована література

Основна література

Монографії:

Sterba James P. What is Ethics? Wiley, 2020.

Підручники:

Видишенко В. М. Етика. Суми, 2007.

Малахов В. А. Етика. Курс лекцій. К., 2006.

Навчальні посібники:

Загурська Н. Етика. Методичні рекомендації. Х., 2019.

Тофтун М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир, 2014.

Ethics after post Structuralism: A Critical Reader. Jefferson, 2020.

Nys T., & Wijze S. de. The Routledge Handbook of the Philosophy of Evil. L. & N. Y., 2019.

Додаткова література

Арендт Х. Банальність зла. К., 2013.

Адорно Т. Зауваги про політику і невроз // Філософія публічного управління. 2018. № 2.

Аристотель. Нікомахова етика. К., 2002.

Бадью А. Етика. Нарис про розуміння зла. К., 2019.

Бодлер Ш. Паризький сплін. *Беньямін В.* Есе. К., 2017.

Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К., 1994.

Дерріда Ж. Дарувати час. Л., 2008.

Дерріда Ж. Привиди Маркса. Х., 2000.

Еко У., Кар'єр Ж.-К. Не сподівайтесь позбутися книжок. Л., 2015.

Єрмоленко А. М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. К., 2010.

Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. К., 2001.

Камю А. Міф про Сізіфа. Есе про абсурд // Читанка з філософії. Кн. 6. К., 1993.

Кант І. Критика практичного розуму. К., 2004.

Куннас Т. Зло. Розкриття сутності зла у літературі та мистецтві. К., 2015.

Макінтайр А. Після чесноти. Дослідження теорії моралі. К., 2002.

Маркузе Г. Структура інстинктів і суспільство: філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда. К., 2010.

- Ніцше Ф.* По той бік добра і зла. Генеалогія моралі. Л., 2002.
- Ніцше Ф.* Так казав Заратустра. К., 1993.
- Рансьєр Ж.* Антиестетичний ресантимент // *І. Незалежний культурологічний часопис.* 2005. № 38. С. 56–61.
- Сартр Ж.-П.* Буття і ніщо. К., 2001.
- Сартр Ж.-П.* Екзистенціалізм – це гуманізм // *Читанка з філософії.* Кн. 6. К., 1993.
- Спіноза Б.* Етика. М., 2020.
- Фройд З.* Вступ до психоаналізу. К., 2015.
- Фройд З.* Невпокій в культурі. К., 2021.
- Шелер М.* Сутність моральної особистості // *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями.* К., 1996.
- Юнг К.-Г.* Архетипи і колективне несвідоме. Л., 2012.
- Юнг К.-Г.* Психологія несвідомого. К., 2022.
- Ahmed S.* Promise of Happiness. Durham, N. C.: 2010.
- Badiou A.* L'Éthique: Essai sur la Conscience du Mal. P., 2003.
- Baudrillard J.* La Transparence du Mal: Essai sur les Phénomènes Extrêmes. P., 1990.
- Deleuze G.* Nietzsche et la philosophie., P., 1962.
- Deleuze G.* A quoi reconnaît-on le structuralisme? P., 1972.
- Deleuze G.* Dialogues (avec Claire Parnet). P., 1977.
- Deleuze G.* Spinoza et le problème de l'expression. P., 1968.
- Deleuze G.* Spinoza: Philosophie pratique. P., 1981.
- Derrida J., Dufourmantelle A.* De l'hospitalité. P., 1997.
- Derrida J.* Force de loi. P., 1994.
- Eco U.* Five Moral Essays. San Diego, N.-Y., L., 2001.
- Geddes J., ed.* Evil after Postmodernism: Histories, Narratives, and Ethics. N.-Y., 2001.
- Irigaray L.* Éthique de la différence sexuelle. P., 1984.
- Kierkegaard S.* Either/Or: A Fragment of Life. L., 1992.
- Laruelle F.* Éthique de l'Étranger. Du crime contre l'humanité. P., 2000.
- MacCormack P.* Posthuman ethics: Embodiment and Cultural Theory. L., 2012.
- Nanoethics: The Ethical and Social Implications of Nanotechnology.* Hoboken, NJ., 2007.
- Lacan J.* Le séminaire, Livre VII, L'éthique de la psychanalyse. P., 1986.
- Ossowska M.* Ethos rycerski i jego odmiany. Moralność mieszczańska. W., 1973.
- The Ethics of Human Enhancement: Understanding the Debate.* Oxford, 2016.
- Toth J.* (2010). *The Passing of Postmodernism: A Spectroanalysis of the Contemporary.* N.-Y., 2010.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

What is Ethics? <https://www.scu.edu/ethics/ethics-resources/ethical-decision-making/what-is-ethics/>

Garrett Pendergraft - Free Will and Human Agency: 50 Puzzles, Problems, and Thought Experiments <https://ru.z-library.se/book/25384893/a4cb3f/free-will-and-human-agency-50-puzzles-paradoxes-and-thought-experiments.html>

The Posthumanities Hub <https://posthumanitieshub.net/>

Moral Machine <https://www.moralmachine.net/>

III. Конспекти лекцій

Розділ 1. Класична етика

Тема 1. Вступ до курсу

Моральна мотивація поведінки та засоби її реалізації як об'єкт етичного знання. Поле морального вибору людини як предмет етики. Типи поведінки: behavior та conduct. Посмішка самому собі. Принцип таліону, золоте правило моралі, категоричний імператив, платинове правило моралі М. Беннета. Етика, мораль, моральність. Розділи етики: аретологія, аксіологія, деонтологія, феліологія, танатологія, аморологія, вчення про справедливість. «Погане зло». Свобода бути нещасним за Сарою Ахмед. Типологія етичних інтенцій: гедонізм, евідемонізм, аскетизм та ін. Етика розвитку та етика гомеостазу. Метастабільність як потенціальність за Гілбертом Сімондоном. Статична генеза як актуалізація, істинний вертикальний рух за Ж. Дельозом. Sustainable development. Рівні етичного знання. Дескриптивна та прескриптивна етика. Етика та етикет. Поняття морального «стендінга» за Ж. Бодрійяром. Нова щирість та випереджаюче споживання. Споживання як комунікація. Просьюмерство як етична стратегія. Філософська та чуттєва реклама. Благо та добро. Звільнення функції речі. Колекціонування як спокутування речей за В. Бен'яміном. *З етичної точки зору наші дії доволі сумнівні, але етика завжди сумнівна, інакше вона не була б етикою.* Мітчелл Д.

Тема 2. Античне походження етичних вчень

Міфологічно-містеріальне походження етики. Етика призначення та цілісності в античній думці. Елементарна етика. Людина як етична міра речей. Відносність чеснот: софістичний моральний релятивізм. Добро, істина, краса. Тіло та душа в етиці помірності. Поняття евпатії, атараксії та екстазису. Щасливе життя та щаслива смерть: *неможливо назвати когось щасливим поки він не помре.* Самозаперечення розуму в скептичній етиці. Стоїчний детермінізм. Кінчна моральна тактика.

Безумна мудрість як вихід з трансу за Епікуром. Культивування саду думок. *Живи непомітно. Нехай у вашому житті не відбувається нічого, про що ви б боялися, що дізнаються сусіди.* Негативний підхід до насолоди: відсутність подразнень. Перевага статичних як цілі насолод над кінетичними як засобу. Критика різноманіття та тривалості насолод. Прийняття неочікуваних насолод. Неочікуваність захоплення (*окасі*) за Сей-Сьонагон. Те, що відходить (*нагорі*) та спроба його збереження (*кінцугі*). Епікурівська танатологія. Невизнання зла, або розглядь його як випробування, послане Богом в світ Епікуром. Критична теодицея Епікура: або Бог бажає позбавити світ від нещастя, але не може, або може, але не хоче, або не може і не бажає, або і може і бажає (перші три випадки не відповідають уявленню про Бога, а останній не узгоджується з фактом наявності зла). Благородний плюралізм проти мнимої тривоги. Лікувальник-квартир. *В здоровому тілі – здоровий дух.* Вплив Епіктета на когнітивно-поведінкову терапію.

Багато разів це траплялося: виступивши з тіла в себе; стаючи зовнішнім всім іншим речам і зосередженим в собі; споглядав чудову красу; і потім – більше, ніж будь-коли, впевнений в спілкуванні з найвищим порядком; ведучи найблагородніше життя, набуваючи ідентичність з божеством; перебуваючи всередині нього завдяки залученню до цієї активності, спочиваючи понад усім у розумоосязном, – що менше, ніж вище; та все ж настає мить сходження з інтелекту до міркування, і після цього співперебування в божественному я задаюся питанням, як сталося, що я можу тепер сходити, і як могла душа увійти в моє тіло, – душа, яка навіть всередині тіла є вища, як вона себе показала. Плотін.

Тема 3. Розвиток етичних вчень

Середньовічна етика: ієрархічність, вірність, смиренність, милосердя. Двоїстість середньовічної моралі. Куртуазна та цехова етики: честь і чесність. Людина та її душа в християнській моральній доктрині. Проблематичність свободи волі та її виховання. Харизма та інтелектуальна любов. Від індивідуальності до особистості. Зло як брак добра. Дари та плоди животворяючого Святого Духу. Етичне осяяння. Етика самопізнання П. Абеляра. Парадокс провини та відповідальності, наміру та вчинку. Порок як схильність, гріх як потурання та злочин. Синтетична етика Аквіната: чесноти древніх (мудрість розуму, афектована мужність, справедлива воля, помірність бажання) та віра, надія, любов. Conscientia (свідомість та совість), synderesis

(чисте прагнення душі до Бога), *beautitude* (конкретне Благо). Моністика, економіка, політика. Інтелектуальні, моральні (кардинальні) та теологічні чесноти. Насолода як досягнення цілі досконалості, богоподобі через розумну волю, пруденцію (розсудливість). Зло як відхилення духу, «поганий інструмент». Моральна теодіцея. Томістські погляди на табу інцесту. Особливості маргінальної моралі. Чернеча етика у відношенні до власності.

Ренесансна етика невизначеності. Дж. Піко делла Мірандола про людину як створення невизначеного образу. *Чи не даємо ми тобі, о Адам, ні свого місця, ні певного образу, ні особливого обов'язку, щоб і місце, і обличчя, і обов'язок ти мав за власним бажанням, згідно своїй волі і своїм рішенням. Образ інших творинь визначений у межах встановлених нами законів. Ти ж, не обмежений ніякими межами, визначиши свій образ за своїм рішенням, під владу якого я тебе надаю. Я ставлю тебе в центрі світу, щоб звідти тобі було зручніше оглядати все, що є в світі. Я не зробив тебе ні небесним, ні земним, ні смертним, ні безсмертним, щоб ти, сам, вільний і славний майстер, сформував себе в образі, якому ти надаш перевагу. Ти можеш переродитися в нижчі, нерозумні істоти, але можеш переродитися за велінням своєї душі і в вищі, божественні.*

Етика ентузіазму та активності. Від досконалості до гідності. *Не вір, Пілігриме, що цураючись натовпу, становлячись відшельником, скриваючись в ізоляції, уходячи до скиту, – ти тим самим знаходиш шлях до довершеності. Те, що надає твоїй праці ступінь довершеності, знаходиться в тобі; в тобі – здібність не приймати ті зовнішні речі, що не торкаються тебе, але вони не можуть не торкнутися тебе, якщо тільки твій розум і твоя душа зосереджено зупиняється та звертається к цим зовнішнім речам. Якщо душа твоя не допускає їх в себе, то посеред ринка, в суді, на форумі, в місцях самих пожвавлених в місті, ти будеш як в скиту.* К. Салютаті. У тому й полягає мудрість, щоб, зваживши всі можливі неприємності, найменше зло почитать за благо. Н. Мак'явеллі. Влада над собою в *Роздумах про першу декаду Тіма Лівія*. Трапеза для автора книги в декорі його часу. Виховання здатності до щастя за М. Монтеєм на відміну від його випадковості (*hap*). Справедливість до суспільства, друзів, дружини.

Протестантська етика. *Veruf* як етичне поняття. Ледарство як порок. В. Бен'ямін про капіталізм як релігію. Головні риси ліберальної етики. Протестантський пуризм. Вишуканий індивідуалізм денді як оригінальна простота, помітна непомітність, тиха розкіш. Розчиненість, злитість з натовпом фланера як спостерігача. Елегантність навіть у злочині. *Дендизм – останній зліт героїки і натомість загального занепаду*. Шарль Бодлер. Світська простота *vs.* дикунської грації. Вишуканість *майже* в майже великосвітськості. Волосся як бруд.

Етичні механіцизм і сенсуалізм. Картезіанські правила моралі. Детерміністська любов до року: *ex nihilo nihil fit*. Любов як радість від зовнішнього чинника, ненависть як печаль від зовнішнього чинника, задоволення як радість після сумнівного прикінчення, совість як печаль, протилежна задоволенню за Б. Спінозою. Природа, що породжує (*natura naturans*) та природа, що породжується (*natura naturata*). Важливість визначеності афектів як сприйнятливості, так і здатністю за Леві Р. Брайантом.

Заклик Б. Спінози не сміятися, не плакати, але розуміти. Афекція як вплив, суміш двох або декількох тіл та афект як її наслідок. Афект як модус нерепрезентативної думки. Афект як акт воління. Геометричний метод в прикладенні до афектів. Аутоматон і варіація сили існувати, здатності діяти. Варіація ступенів досконалості як мелодична варіація. Радість як здатність діяти. Вселення владою сумних пристрастей. Зустріч, зіткнення. Добра та шкідлива, отрутлива суміші. Суміші тіл та суміші душ, що змінюють тіла. Інтенсивність як здатність бути афектованим. Заповнення сліду афекції. Гріхопадіння як шкідлива випадкова зустріч. Смерть як руйнація складних відносин. Чинник та бесчинство любові. *Amor fati*. Ідеї: афекції, поняття, сутності. *В душі не має ніякої абсолютної або вільної жаги, душа визначена так, щоб бажати чогось через причину, а та, в свою чергу, – це однією. Їй так – до нескінченності.*

Критика етичного раціоналізму. Етичний сенсуалізм про моральні чуття. А. Е. К. Шефтсбері про гармонію як задоволеність своїми діями. Д. Юм про каузальність як звичку. Асоціативна етика симпатії. Обивательська спонтанність та філософська поміркованість в природній етиці. «Гільйотина Юма»: між емпіричною користю *є* та моральною оцінкою *обов'язково*. Французьке просвітництво і проблема моральної свідомості. Благородний дикун за

Ж.-Ж. Руссо. Наслідок відмови від уявлення про перворідний гріх. Думка на пішому ході. Стати йду. Індивідуальність ходи. Демократичність ходи. Уявлення про гори як варварство до XVIII ст. Любов до себе (*amour de soi*) та егоїзм (*amour-propre*). Серце має розум. Мені потрібно виплакати, Я так відчуваю, Дай волю уяві та ін. Руссоїзм в сучасній педагогіці.

Лібертенська етика. Літературний, філософський (гуманістичний) та світський (гедоністичний) лібертинаж. Критика аристотелізму на користь епікуреїзму та картезіанства П. Гассенді. Пустотливе безбожництво лібертінажу нижче поясу. Метафізичний лібертінаж. Розгул як зникнення різниці між суб'єктом і об'єктом в теоретичній філософії, що виходить з чіткої умоглядності та нематеріального лібертенського розгулу за Ж. Батаєм. *Lettre de cachet* як засіб репресування лібертінажу. Хоробрість, стоїцизм і філософія. Природа проти гуманізму. *Я прошу тобі те, що ти мораліст, коли ти краще будеш розбиратися у фізиці*. Фізика як метафора чесності та визначеності. Гуманізм без гуманності. Значення апатії в *Маркіз де Сад*. *Винахід тіла лібертена* Марселя Енафа. Серце як безсилля розсуду. *Виховайте розум – серце негайно відступить*. *Я не знаю, що таке серце, я називаю серцем безсилля глузду*. Нерозуміння як надання людині самої себе. Злочинність смертної кари. *Я лібертен, але не злочинець і не вбивця*. Вихід за межі бунту. Гра в зло за В. Бен'яміном. Дендизм як сукупність жорстких законів за Ш. Бодлером. Епістоли із камери vs. філософії в будуарі. Садизм закону та бог як кат: можливість нескінченних мордувань ідеальної офіри. Ототожнення обов'язку та бажання: патологічна сингуляризація іншого. Обов'язок як інструмент зла. Екзотизм як декорація садизму за Р. Бартом. Право говорити. Літератори, пишучі та зло за Ж. Батаєм. Класицизм уявності *120 днів Содому* як розгорнутої секунди. Ув'язнення як притулок захищеності і насолоди. Збудження через геометризацию. Створення та подальше зруйнування порядку. Інституція та юрисдикція. Нудна послідовність. Посередність Сада та безпосередність Канта. Страждання від надмірної насолоди у спробі прорватися до Речі. Теоретизм любові до істини Сада та практицизм юмору Мазоха. Будуар як площа. Лібертінаж як спорт. Садизм примусу жінки прийняти власне рішення в *Кінці шляху* Дж. Барта. Насильство підкорення бажанню за С. Жижеком. Схильність жінки до розпусти як підстава. Несправедливість і неприродність акту володіння жінки чоловіком, хоча тільки він визнається людиною. *Жінки існують з тією метою, щоб доставляти насолоду всім, а не забезпечувати привілейоване і егоїстичне щастя*. Закон повинен зобов'язати жінок займатися проституцією, якщо вони самі цього не бажають. Спільництво замість любові. Музичний голос морального відчуття за Руссо та тихий глас закону за Кантом як розумна запора проти свавілля.

Тема 4. Класична європейська етика

Автономний спосіб обґрунтування моралі І. Канта. Критика натуралістичної помилки. Протиріччя між Я, що зобов'язує і Я, яке зобов'язане. Феноменальна чуттєвість і ноуменальна свобода через вплив розуму на волю. Обмежуючі, самозбережуючі, тваринні, негативні та розширюючі, моральні, позитивні зобов'язання перед собою: *Живи по природі, тобто зберігай досконалість своєї природи та роби себе більш досконалим, ніж створила тебе природа*. Проблема природності. Розвиток нахилів, здатностей і загальне прагнення до фізичної досконалості. Обов'язок як гармонія між поняттями та діями. Гіпотетичні імперативи майстерності та розуму. Категоричний моральний імператив. Признання, але не покора імперативу. Людина як мета мет. Відповідність між максимами волі та гідністю. Максима як практичне правило. Формулювання категоричного імперативу. *Чини так, щоб максима твоєї волі могла завжди стати принципом загального законодавства*. *Чини лише за тією нормою, яку хочеш бачити універсальним імперативом – нормою для всіх людей і також для тебе*. *Чини так, щоби завжди ставитися до людей і до себе також – як до мети і ніколи – лише як до засобу*. Кожен повинен ставитися до самого себе і до іншого відповідно до *ідеї людства як мети самої по собі*. Симпатія та співчуття як прояви практичного ідеалізму. Етичні аспекти кантівського розуміння смаку.

Повага як єдине непатологічне відчуття. Призначення шлюбу. Трансцендентність чоловічого та іманентність жіночого. Метафізика як кохана, з якої складаються в сварці, але до

якої планують повернутися. Надлишкова чесність щоб бути порядним та занадта порядність щоб бути чесним І. Канта за Ж.-Б. Ботюлем.

Моральний історизм Г. В. Ф. Гегеля. Інтуїтивна етика, абстрактне право, мораль, моральність. Можливість загальної підвалини для обурливих вчинків. Гегелівське розуміння духу народу. Етичні прояви об'єктивного духу.

Психологія Г. В. Ф. Гегеля як розділ вчення про суб'єктивний дух (індивідуальна свідомість). Ступені його розвитку: 1) сплетіння з тілом, дух як душа (антропологія); 2) рефлексія, свідомість, самосвідомість, розум (феноменологія духу); 3) ум як теоретичний дух, пізнання; воля як практичний дух; моральність як свободний дух (психологія). Відчуження духу та його упредметнювання. Аспекти людини: органічна індивідність, соціальна індивідуальність, самостійна особистість з самосвідомістю як духовним ядром. Прояв та незавершеність особистості у вчинках.

Зняття (*Aufhebung*) як визнання існуючого в формі неіснуючого, *це те, чим я не є* згідно Ж. Іпполіту. Т. Огден про усвідомлення власної суб'єктивності, яке одночасно її змінює, включає в себе також заперечення і зняття як ключові точки діалектики присутності і відсутності: *при запереченні витіснення «знімається», а те, що витіснене (repressed) ще не приймається (accepted)*. Зняття як нестерпна легкість буття М. Кундери.

«Евдемонізм» Л. Фейербаха. *Моральна воля – воля, яка не хоче вчиняти зло, тому що вона не хоче терпіти зла*. Страждання та жертвність. Обов'язок як самовизначення стану.

Розділ 2. Некласична етика

Тема 5. Диспозиція етики та моралі

Контекстуалізм та особистістність неklasичної етики. Волонтаристична етика А. Шопенгауера. Воля як бажання, що не знаходить задоволення й шкодить самій собі. *Ми живемо в найгіршому з можливих світів*. Особистий світ кожного. Співстраждання як підвалина моралі. Моральна типологізація. Обов'язковість справедливості та бажаність великодушності. Самовідречення волі в аскетизмі та естетизмі. Естетична загальність, злиття суб'єкту з об'єктом. Протиріччя мистецтва та емоційності. Дилема дикобразів. Межова суб'єктивність музики. Її терапевтичність через відчуття емоції як такої. Музика між ноуменальним та феноменальним світами. Необхідність безпристрастного, але не байдужого сприйняття музики. Критика ментального шуму.

Критика моралі в творчості Ф. Ніцше. Психологія проти моралі. Несправедливість співчуття. Ніцшевський перегляд аксіології. Сенс життя. Головні риси моралі володаря та раба. Ressentiment в структурі моралей. Етичні аспекти надлюдського. Amor fati не всупереч стражданню, а завдяки йому.

Цінність життя та сенс життя. Переоцінка цінностей як переоцінка поняття цінність. Психологія проти метафізики. Людина як істота, що оцінює. Честь та чесність. Критика пам'яті та обіцянки. Пам'ять як знаряддя дрессури. Активність та реактивність як цінності. Цінність динаміки дії. Порядок царства цінностей. Екстенсивні та інтенсивні цінності. Феноменологічна установка на буття як цінність. Критика формально-логічного тлумачення апріоризму. Пересічність трансцендентального філософа. Специфіка ціннісного висловлювання.

Конвенціональність понять душа та суб'єкт. Ф. Ніцше про психологічні теорії як частини життєвої перспективи. Граматика суб'єкта. *Навіть «суб'єкт» становить продукт творчості, таку само «річ», як і всяка інша: деяке спрощення для позначення сили, що покладає, винаходить, мислить на відміну від кожного одичного акту покладання, винаходу, мислі*.

Естетизм як етична настанова за С. К'еркегором, Х. Диссанайк і Л. Феррі. Ното Aestheticus. Мистецтво – це еволюційне пристосування на зразок емоції страху або бінокулярного зору, що робить речі особливими. Естетика та народження політичного суб'єкта, народа. К'еркегоріанське розуміння етика як типу. Спокуса як етичне поняття. Співвідношення насолоди та обов'язку. Релігійне припинення етичних настанов.

Тема 6. Екзистенційна етика

Свобода як стрибок у невідомість за К. Ясперсом. Справжність межового буття. Засудженість на свободу як важкість світу за Ж.-П. Сартром. Екзистенціалізм як гуманізм. Людина як несубстанційний абсолютизм. Відсутність природи та ніщів-ність людини. Відкритість до свободи іншого. Звернення та проект. Проект як вільне продукування цілі. Мораль як здійснення конкретної ефективної дії: *дати води стражденому*. Буття-в-собі та буття-для-себе. Значення великодушності. Припинення моральних настанов. Інший як той, хто дивиться.

Про мораль непередвизначеності С. де Бовуар. Моральна вина як замирення з проектом. *Mitsein* та мовчання небес. Взаємність як проникнення одного та іншого. Передумання існування сутності. Прагнення до любові свободи. Чоловічість справжнього буття та в'язкість повсякденного жіночого буття. Жінка як становлення. Жінкою не народжуються, жінкою стають. Необхідність жіночої солідарності. Анатомія та доля. Род і гендер. Гендер як опис відносин влади за Дж. Скотт. *Простіше звинуватити одну статтю ніж пробачити іншу* Монтень.

Пантрагізм А. Камю. Ясність як чеснота, затемнення, чума як порок. Нудота та абсурд. Образ-концепт стороннього А. Камю. Етичні аспекти абсурду. Чи варте життя бути прожитим? Самогубство як затемнення. Смертна кара як прояв порока. Примирення з метафізичним абсурдом. Невинність становлення. Бунт як чеснота.

Зберігання екзистенції як етична вимога за М. Гайдеггером. Етичні аспекти *da-sein*. Буття-до-смерті. Етичні аспекти тривоги небуття. *Лист про гуманізм*. Горнило екзистенційного мислення, що змінює саму людину. Людина як пастух буття. Забуття та необхідність вслухатися в буття. Мовування мови. Спекулятивна етимологія. Екзистенціали як чесноти. Смилова похватність. Падіння, занедбаність, турбота. Черевики В. Ван Гога.

Тема 7. Марксистська та неомарксистська етика

Походження етичного за Ф. Енгельсом. Формаційні різновиди моралі. Відчужена праця як порок. Етичні особливості базиса та надбудови. Прагнення подолання відчуженості. Марксистське твердження про вичерпаність моралі. Марксистський заклик не пояснювати, але змінювати світ. Мораль як безсилля в дії. Моральність і дієвість. Визнання необхідності відмирання моралі. Позитивна свобода. Вільний розвиток кожного як умова вільного розвитку всіх. *Мораль з марксистської точки зору* А. В. Луначарського. Негативна та позитивна свобода за І. Берлінім. Синтетична свобода. Влада-над, влада-з, влада-для, влада-в.

Теоретичний антигуманізм Л. Альтюссера. Ідеологічність уявлень про сутність людського. *Людина, ця ніч*. Людина як ніщо. Ригоризм як чеснота. Строгість як етична інтенція. Поняття інтерпеляції. Етичні аспекти нової фігуративності Кремоніні. *Close reading* як етика інтелектуала. Дальнє читання за Ф. Моретті.

Етичні аспекти негативної діалектики Т. Адорно. Антагоністичність цілісності. Етичний ідеал спостерігача. Самотність як солідарність. Етичні аспекти авангардної естетики парадоксу. Сумна наука *Minima Moralia* проти *Magna Moralia* Арістотеля: *життя тут більше не живе*. Скромність як чеснота. Загальність моралі та приватність етики. Етика як совість совісті. Проект *Міркування про ущербне життя*. Вчинок як перевірка реальністю. Необхідність спонтанного спротиву. Нудистська критика концепції Т. Адорно. Т. Адорно, М. Хоркхаймер, Д. Хиз та Е. Поттер про «бунт на продаж».

Етичні аспекти політичного несвідомого за Ф. Джемісоном. Постмодерн як етика декласованої буржуазії. Пастіш: пародія без сатири. Небінарність та складність політики в порівнянні з етикою. Жалюгідна розкіш моралізму. Спатіалізація як порок. Етичне та текстуальне. Алеаторний «матеріалізм зустрічі».

Тема 8. Анархістська та постанархістська етика

Витоки анархізму: софізм, даосизм, раннє християнство, руссоїзм, егоїзм. Анархізм без терміна У. Годвіна про знищення власності та скасування держави. Ля Боессі про мужність не слугувати. Анархізм та позитивізм. Позитивістські уявлення про альтруїзм. Анархізм і марксизм: держава та капітал, декласовані елементи чи пролетаріат. Анархізм і гошизм. Різноманіття напрямків анархізму у відношенні до насильства. Несистемне насильство. Забезпечення багатоманіття через боротьбу за існування та виживання через взаємопоміч. Примус як зло та надмірність керування. Пряма дія, почин як активна боротьба проти зла. Анархізм та акратія.

П.-Ж. Прудон про власність як крадіжку. Спонтанний порядок. *Немає прав без обов'язків, немає обов'язків без прав.* Право на повагу гідності та обов'язок її признання. Справедливість як повага до ближнього. Справедливість як стримування та як творчість. Моральне та правове відчуття.

Енергетизм Ф. Паульсена. Реалізація волі, що усвідомлює себе в гармонії та досконалості як альтернатива гедонізму.

Нарис моральності без зобов'язань і санкцій Ж.-М. Гюйо. Прагнення до повноти, інтенсивності, плідотворності та багатоманіття життя. Саможертвоність у самореалізації з іншими. *Рослина повинна цвісти навіть якщо за цим піде смерть, інакше вона марно зсохне.* Схильність до ризику в молодості. Метафізичний (мисленевий) ризик. Моральність єдності та гармонії та аморальність роздвоєння. *Бажання надає силу тим більшу чим предмет бажання дальше, а мислення наодинці віднімає сили.*

К.-Ф. Кесслер про взаємопоміч як переважаючий фактор природи, що завжди призводить до прогресивного розвитку. Більша досконалість громадських особин у всіх класах. Спостереження за спілкуванням тварин та спілкування с тваринами. Міжвидова взаємопоміч. Інтенсивність і багатоманіття як наслідок товарищескості. Товарищескість і любов. Прагнення до добробуту без втрати особистої енергії, енергійність без злиднів. Мертвущість жалості.

Анархістське тлумачення добра як умови розвитку. Справедливість як свобода в рівності. Специфіка анархістського розуміння насильства. Еволюційна етика П. Кропоткіна. Інстинкти взаємодопомоги, справедливості та великодушності. Надмір життєвої сили як умова морального почуття. Мораль марнотратства. *Марну енергію пристрастей та розуму щоб поширити на інших твій розум, твою любов, твою активну силу.* Концепція взаємного альтруїзму та емпатії Маргарет Леві.

Ситуационізм та інсуррекціонізм. Анархічність теорії породжуючої абстрактної універсальної граматики (генеративізму) Н. Хомскі. Когнітивізм проти біхевіорізму. Мінімалістична програма. Громада послідовників Н. Хомскі в *Капітане Фантастике* М. Роса. Хаос і анархія. Анархізм як стиль життя. Анархізм та окультизм. Мікрополітика та макробиотика. Антитехнологізм Т. Качінського. Анархопримітивізм Дж. Зерзана. Змінення природи, мова та писемність як чинники відчуження. Особисте та суспільне за С. Мільштейн. *Природа як Спектакль: концепція дикого світу проти дикості* Ф. Фавна. Концептуальне одомашнення «злого дикого світу». Пананархізм та афізізм. *Країна Анархія* А. та Ф. Гордіних: *Ні Бога, ні Природи!* Принцип неспіввідповідності та епістемологічний анархізм П. Фейерабенда. Анархізм і глибинна екологія.

Постанархізм як онтологічний анархізм. Наслідкова етика. Моральні аспекти потлача. Анархічність обцененого. Етичні підвалини автономних утворень. Хакім Бей про автономні утворення. Радикальність протестів без вимог. Захват абстракції як діра в капіталістичному часі та просторі. *Анархізм та інші перешкоди для анархії, Скасування роботи, Фемінізм як фашизм* Б. Блека. *Винаходячи майбутнє: посткапіталізм і світ без праці* Н. Срничека та А. Уільямса. Критика префігуративної політики та етики страждання через роботу. Вибірковість трудової ініціації чи спокутування. Зсув здорового глузду до контргегемонії.

Тема 9. Етичні аспекти психоаналіза

Етичні аспекти походження людини за З. Фрейдом. Мораль як колективний невроз та як захисний механізм за З. Фрейдом. Етичні аспекти структури психіки. Проблема Ідеал-Я. Етики фіксацій. Принципи задоволення, реальності та нирвани. Лібідо та мортідо. Моральні чинники незручності культури. Механізми раціоналізації, ідеалізації, сублімації. Психоаналітична переоцінка чеснот. Фрустровані страхом буття чесноти. Метафора сферичного дзеркала. Здоров'я як чеснота. Оцінка компенсації та гіперкомпенсації А. Адлером. Комплекс неповноцінності. К. Хорні про компульсивну потребу любові: корисливість, нав'язливість, ненаситність. Походження тривоги. Проективна ідентифікація. Метод вільних асоціацій та гра за М. Кляйн. «Добра» та «погана» груди як підвалини еретологічних уявлень. Агресивність розщеплення та любовність з'єднання. Етичність депресивної позиції. Контейнерування за Біоном.

К.-Г. Юнг про етику поряд з логікою, сенсорикою, інтуїцією. Архетипи як джерело яскравих, потужних ідей, але й безумства. К.-Г. Юнг про амбівалентність архетипів. Архетипи за К.-Г. Юнгом та М. Марк і К. Пірсон. Аніма/Анімус – коханець, естет (Діва Марія, Мона Ліза, Ісус, Дон Жуан): бажання та нехіть. Персона, маска – правитель: управління, космос та невідповідальність, хаос. Тінь – бунтарь (Сатана, Гітлер, Хусейн): виклик, епатаж та банальність. Тінь, дзеркало, двійник. *Надзвичайна історія Пітера Шлеміля* А. фон Шаміссо. Отець – хранитель: поміч, підтримка, альтруїзм та егоїзм, невдячність. Мати – творець: креація та рутина, посередність. Мудрець: істина та невігластво. Бог – маг (Сонячне Око): тайне бачення та примітивність. Дитина: довіра, невинність та зазнайство. Герой – воїн: мужність, подолання та слабкість, жертвність. Его – шукач: пошук, відкриття та пристосування. Трікстер – шут: гра, фан та скука. Самість – обиватель (мандала): емпатія, рівність та особливість. Поняття синхронності.

Розуміння свободи та любові в гуманістичному психоаналізі Е. Фромма. Чинники деструктивності. Неврози як симптоми моральної поразки людини у її життєдіяльності, зокрема у боротьбі волю. Невроз як невдала спроба вирішення конфлікту між непереборною внутрішньою залежністю та прагненням до свободи, конфлікту, який має моральне підґрунтя. У багатьох випадках невротичні симптоми є конкретним виразом морального конфлікту. Це означає, що успішність терапевтичних зусиль насамперед залежить від розуміння та вирішення моральної проблеми людини. *Неврози – це вираження моральних проблем, а невротичні симптоми виникають як наслідок невирішених моральних конфліктів* (Людина для себе). Головна моральна проблема сучасності – це байдужість людини до самої себе. Любов як пошук смислу за Е. Фроммом та М. Доларом.

Етичні настанови структурного психоаналізу. Назад до З. Фрейда й, далі, до Б. Спінози. Справедлива та істинна інтерпретація. «Не відступайся від свого бажання!» Етика відношення дії до бажання: чи діяв ти у відповідності до свого бажання? Добро як перешкода на шляху бажання. Етичні виміри неочевидної топології. Причина, об'єкт а, річ. Бажання та любов. Проблематичність існування жіночого та його маскуванню чоловічим. Поняття нелюдського партнера. Проблематичність примусу до любові к ближньому. Поняття *hainamoration* Ж. Лакана.

Акцидентальне та окцидентальне. Від пацієнта до психоаналізанта. Людська істота як качан дурниць. Літуратерра – lino (лінія), litura (мазок, стирання), liturarius (промокашка, чернетка), litoralis (прибережна полоса). Від letter до litter Дж. Джойса. Психоаналітична загадка як пухова підкладка літератури. Зачуття (восчувствование) літоральним. Закреслення літерою сліду, якого не було. Письмо насолоди борознить означаюче на рівні Реального. Літораль вивертає літеру в буквальне.

Тема 10. Постмодерні етичні стратегії

Проблематичність постмодерної аксіології. Етичні аспекти відмінностей модерна та постмодерна за І. Хассаном: романтизм / символізм та дадаїзм, замкнута форма та відкрита, розімкнена антиформа, мета та гра, ієрархія та анархія, логос та мовчання, твір та процес, жанр та текст, семантика та риторика, парадигма та синтагма, метафора та метонімія, конденсація та зміщення, вибір та комбінація, читання та письмо, тип та мутант, параноя та шизофренія, Бог-батько та Святий Дух, метафізика та іронія. Етика та естетика піднесеного як неуявимої єдності задоволення та болю за Ж.-Ф. Ліотаром. Мікронаративна етика.

Моральні аспекти модусів існування за М. Фуко. Етичне як естетичне. Діспозитив сексуальності. Критика психоаналізу: клінічна кодифікація, загальна та дифузна каузальність, латентність сексуальності, інтерпретованість, медикалізація. «Жалюгідна лірика сексуального різноманіття». Знання, признання, визнання, дознання. Інтелектуальна та маргінальна етика. Проблема ангажування інтелектуала. Критичний інтелектуал. Органічний інтелектуал за Антоніо Грамши. Філософ in actu. Образ-концепт ненормальної огидної людини. Fâma: від Дж. Віко до М. Фуко. Етика турботи про себе: дієтика, економіка, еротика. Повернення до практичного суб'єкта. Душа як темниця тіла. Влада, істина, сексуальність. *Scientia sexualis vs. ars erotica*. Проблема асексуалізму. Аскетизм і нестерпна насолода. *Безумство повинно бадьорити над думкою*. Клінічна етика. Простори захворювання в тілі та соціумі. Індивідуальне в часи епідемії. *Відсунути трохи далі лінію мовного прибою, змусити зайти за мілину*. Норма та здоров'я. Бачення

та інтерпретація: погляд, що говорить. Хвороба як спектакль. Трансформація симптому в знак буття хвороби за втручанням свідомості. *Перетинаючи невидиме, він [знак] відзначає найвіддаленіше, приховане за ним, найпізніше. У ньому запитується про кінець, про життя і смерть, про час, а не про нерухома істину, істину дану та приховану, яку симптоми встановлюють у своїй прозорості феноменів.* Час події хвороби. Від симптомів до аналізів, від органів до тканин. *Живий морок розсіюється в світлі смерті.* Рух смерті від трагічного до ліричного. Патологізація людської істоти як умова її об'єктивації.

Розрізнення та його зруйнування хвороби (*disease*) та недуги (*illness*) в *Множинному тілі* Аннмарі Мол. *Людське не належить виключно психосоціалній сфері.* Здійснення, роблення (*enacting*) хвороби. Хвороба в контексті акторно-мережевої теорії. Нетотожність множинності та фрагментарності, плюралізму.

Жіноче як хтонічне сакральне та автономне цільне сукупне за Ю. Крістєвою. Жінка як порядок буття. Психоаналітичне бачення душі та реального. Полілог та етика розрізнення. «Етика конструкції зцілення будується не на надії, а на вогні мов». Ю. Крістєва про радість неповноти в любові *joі(y)n*. Аб'єкція та суб'єкт-в-процесі: біль і насолода. Хора та фено-текст. М. Ніколчіна: матриця та матрицид. Фемінізм у любовному ракурсі. Мергінальне: перманентність сепарації.

Неекономічність дару та неможливість віддарити за Ж. Дерріда. Дар та подарунок. *Дарувати смерть.* Жертва, визволення та осмислення. Дар смерті та відповідальність за життя. Відповідальність за смертність іншого. Етика прощення. Особливості потлача.

Прозорість зла Ж. Бодрійяра. Після оргії як тотального звільнення. Маскарад як гра означників. Всепроникнення зла. Гіперпозитивність. Пароксизми гіперреальності. Гіпер- та трансексуальне, естетичне та політичне. Трансексуали як порожні, безстатеві люди. Гра у зникнення мистецтва. Неможливість зникнення. Афіньська щаслива смерть як не-смерть за Ж. Бодрійяром. Страйк подій, що не мають смислу. Виживання як відмова від прагнення змінити життя. Фотографічні бункери. *Фатальні стратегії* Ж. Бодрійяра. Суперлативність як максимальне відхилення від норми, що переходить у власну протилежність. Добро, що сяє енергією зла. Вірус як виклик стерильному суспільству. Обсценність ожиріння, раку, клонування. Екстаз і метастаз. Тавтологічність обсценного: спарювання того ж самого з тим же самим. Холодне запаморочення порнографії. Обсценність плати безробітним за даремний труд. *Пролетарій стає проституткою в целофановій обгортиці.* Кристалічність спокуси та газоподібність любові. Спокуса як дуель та доля, фатум. Давньогрецький підхід до любові як чесноти, а не пристрасті. Естетичність спокуси, етичність любові та психологічність сексуальності. Суб'єкт може лише бажати – тільки об'єкт може спокушати й виводити суб'єкта за межі кінця.

Етика У. Еко. Переваги нерелігійної етики. Абсолютна війна. Нелогічність фашизму. Преса як носій масової етики. Етика подвійного кодування. Дж. Сібрук про *pobrow* та *middlebrow*. Нестерпність до мігрантів. Інстинктивність нетерпимості за У. Еко. Традиція та новизна в етичному контексті. Книги проти усної традиції, тіла та архітектури. *Кожне читання змінює книжку.* <...> *Шедевром не народжуються, а стають.*

Тема 11. Етика постпостмодерну

Ідеологія як останній притулок дійсності за С. Жижєком. Пустеля реального та гайдегерівська «тортурна мови». Проблематичність постлюдини як наслідка радикальної десублімації. Протистояння надзору влади як такої. Хибність опозицій. Чотири типи відношення до законів та норм: байдужість низів, запізнення та сучасність середніх класів, байдужість трендмейкерів. Комічна субверсія надлишковості Закону. *Насолоджуйся! Радій своїм симптомам.* Проблема симуляції обману. Людина обов'язку після постмодерна: ви свободні, але вам нікуди подітися. Принципова винність та передбачуваність людини обов'язку. Борг як сміхотворний надлишок. Непростий боргу, що не потребує повернення. *При сталінізм представники народу їздять на «мерседесах», а в Югославії самі люди їздять на «мерседесах» – за дорученням від своїх представників.* Тріада Зла. Зло «Воно» – мотивоване напругою між задоволенням і чужорідним тілом, об'єктом-скарбом (скінхеди). Зло «Я» – корисливе ставлення, зневага моральними цінностями (шлюб за розрахунком). Зло «Над-Я» – фанатизм, ідеологічна одержимість (расизм, гомофобія). Толерантність як відчуження ближнього. Толерантний світ як

світ у якому присяглись ніколи не любити. Толерантність до ритуальних каліцтв. Перверсивна етика. Нормалізована офіра. Приниження через примус підкоритися власному бажанню. Жінка не існує (*ex-sist*), жінка наполягає (*insist*). Жіноча депресія. *Зрозумілий і зв'язок між цією депресією і незнищеною життєвою субстанцією: депресія, відхід у самого себе є первинний акт відступу, утримання відстані, дистанціювання від незнищеною життєвої субстанції, яке змушує її з'являтися у вигляді огидного мерехтіння.* Проблематичність суб'єкт-суб'єктних відносин. Інтерпасивність. *Жінка може залишатися пасивною і одночасно активною за допомогою свого Іншого, чоловік може бути активним і одночасно страждати за допомогою свого Іншого.*

Виклик етики розрізнення А. Бад'ю. Віднімання. Субверсивність нескінченно малого. Вірність події. Подія як подія істини. *Наш Платон.* Відповідальність тіла за мову. Різновиди подій: політична (емансіпаторний ентузіазм), поетична (творче задоволення), математична (концептуальна радість), любовна (щастя, що не зводиться до сентиментальності чи сексуальності). Роз'єднання як Прояви зла: зрада в самому собі; уявлення, що подія волає ні до порожнечі, а до повноти попередньої ситуації, личина або терор; ототожнення істини з якоюсь тотальною міццю, катастрофа. (Анті)семітизм *Значення слова єврей.* Концепт Шоа. Автономія естетичного: відображення уявного в реальному.

Одиниця ділиться надвоє: Одне та Двоїця. Підступи філософії до полу через любов. Філософія як різновид спокуси. Зв'язок жінки з любов'ю. Література як наслідок пронизування та заснування суб'єкта любов'ю. Прозайчні тексти про любов як синтаксис, що задіює усі її семантичні поля. Чоловіче як імперативне та нерухоме і жіноче як нарративне та блукаюче. Любов як найбільш доступна, але не найбільш поширена процедура істини. Сексуальність знання. Любов – це не злиття, офіра чи ілюзія. Від відношень до виробництва істини. Специфіка любові в порівнянні з іншими процедурами істини: будучи досвідом думки, вона не мислить себе. Детоталізуюче роз'єднання (діз'юнкція) позицій чоловіка та жінки, що визначаються апостеріорно. Роз'єднання як доказ існування Людства. Любов як гуманізація жіночого через його відділення від фалічного. Подія зустрічі в якості посередника. Трудомісткість любові. Парадоксальність любові. *Любов проходить через бажання, як верблюд через вушко голки.* Бажання як злочин Одиниці. Мастурбаційність сексуальної активності поза любов'ю. Принципова гомосексуальність бажання та гетеросексуальність любові. Вірність любовній події. Сцена та звершення Двоїці: презентація. Пара – статус, але не любов: репрезентація. Ризик та вихід за межі комфорту.

Головні риси *пост*постмодерної етики. Взрив житлового комплексу в Сен-Луїсі і Всесвітнього торгового центру М. Ямасакі та аварійна посадка літака *Jet Blue*. Заборона фальші і нещирості при розв'язанні головоломки знаків, загадок мови, химер самої свідомості за І. Хассаном. *Істина (truth) спочиває на довірі (trust), особистій, соціальній, когнітивній довірі, яка залежить більшою мірою ні на консенсусі, а на самовідданості та самоспустошенні.* Межі політичної коректності та толерантності. Критика надмірного теоретизування та тотальної іронії В. Куріцина. Вторинна первинність за Н. Маньковською: відвертість та аутентичність, ліризм і цитатність. Транссентименталізм М. Епштейна. Д. Прігов Л. Рубінштейну: *Лев Семенович, будь чоловіком, не ухиляйся від сліз.* Відродження суб'єкту в кожному маленькому я. *Пост*постмодерні модули існування: домашні свята, маленькі подарунки, приватні фото, мережеві щоденники, хенд-мейд. Етичні виміри актуального мистецтва. Фойерштайн Т. *Підшлункова залоза.* Г. Бен-Арі, К. Хадсон *In potēntia.* С. Вестбрук *Живий йогурт.* Біоарт.

Post-Postmodernism: or, The Cultural Logic of Just-in-Time Capitalism by Jeffrey T. Nealon. Just-in-time як all-the-time. Постмодерне значення та пост-постмодерні сенс та використання. Заміна товару досвідом в Лас-Вегасі та виробництво суб'єктивності. Ви-твір імперій. Пост-постмодернізм як необхідність не стільки нового, як іншої, більш інтенсивної моделі виробництва/споживання.

Становлення-залишком як територіалізація за Ларрі Гроссбергом. Коммодіфікація без ілюзій. Від консьюмерізму до просьюмерізму. «Квінтесенція пост-постмодерністів – ті, кому вся економічна та культурна логіка, яка стверджує, що “новизна = цінність” здається підозрілим

пережитком чогось іншого або, принаймні, чогось такого, що насправді не називає свій досвід споживання чи життя».

Певний стиль капіталу, заснованого на споживанні, одночасно поміщає «пост-» у пост-постмодернізм і викреслюють «людське» з постгуманізму. Пост-постмодерний переклад Ніцше: *God is soooooo money, work sucks*. Увага Адорно до дії, а не до значення. Неправдивість слоганів. *Just do it!* як *Don't do it without the proper accessories!* Повільність як швидкість. Капіталізм, що позбавлений логоцентризму за Негрі. Відкритість/закритість як базова опозиція. Глобальний капіталізм проти есенціалізму.

Неактуальність деконструкції через надто широке поширення. Відхід від значення. Анти-лінгвістичність та анти-герменевтичність пост-постмодерну. Від герменевтики підозри до герменевтики ситуації. Від постмодерної сінекдохи до пост-постмодерного функціонування кожної окремої частини. Тероризм проти літератури. Пост-постмодерне фотографування письменників в Де Лілло. Крутий момент (torque) поезії. Звільнення потенціалу швидкості через літературу. Первинність культури в порівнянні з економікою.

Проходження постмодернізму. Спектроаналіз сучасності (The Passing of Postmodernism A Spectroanalysis of the Contemporary) Джоша Тота. Модерн в стані безчасового теперішнього за Арнольдом Тойнбі. Пост-Модерн. Передування постмодерна модерну за Ліотаром. Проходження (passing) постмодерну: завершення постмодерну подібно до кінця людини як її здійснення в Дерріда. *Навіть найвідвертіша постмодерністська відмова від міметичного імпульсу неминуче представляється як остаточно точно відображення дійсності. І все-таки, здається доцільним сказати, разом з Бертенс, що (хоч і близько) «постмодерн» Олсона не зовсім «постмодерн».* Майбутнє як теперішнє чи навіть минуле: кінець історії та неможливість подальших очікувань. Обтяження майбутнім. Наслідкування пост-постмодерна постмодерну чи розрив з ним? Теоретизування розриву як відмінний симптом самого постмодерну. *Примара, потороха (specter) – це завжди привид (revenant) (тобто минулого) та обіцянка або знак майбутнього, майбутнього, що має настати.* John Portman's *Vonaventure hotel* та інші дзеркальні чи з ілюзорно тонкими стінами споруди, що відображують масову культуру чи невидимі, як спектри. Можливість, що можлива завдяки неможливості. Пост-постмодерна ризикована гра дійсно етичного рішення. *Те, що Тейлор і, отже, Літл бачать як тип інвертованого модернізму – тобто відмову від глибини, що остаточно знов підтверджує глибину як поверхню – говорить про спосіб, у який постмодерністська модель критики неодмінно була оживлена самою телеологічною обіцянкою або спектральною можливістю, яку вона намагалася підірвати остаточно, яку вона намагалася викрити як абсолютно нематеріальну.* Від постмодерної етики перверсивності до реновалістської етики осциляції, вагання, нерішучості. *Willingness to respect the specter's spectrality only seems to be respect; it is ultimately and necessarily a type of renewed disrespect.* Відмова від прийняття як можливості так і неможливості кінцевого рішення.

Актуальні біоетичні проблеми: клонування, наслідування кількох батьків, бадіпозитив, трудові права реальних людей, нейтралізація потенційних правопорушників та предиктивне покарання, секс з андроїдом, консервація інтелекту, нейронет, етика автора, сексуальна згода.

Розділ 3. Певні проблеми етики

Тема 12. Моральні простір і час

Я ще не починав Ж. Дерріда як запрошення. Самодеконструкція гостинності за Ж. Дерріда. Апорія гостинності. *Pas d'hospitalité. L'hospitalité/l'hostilité.* Хазяїн як заручник гостя та гость як володар. Едіпальність атопічності. Принципова неочікуваність і недоречність гостя. Спустошеність можливості не-приходу. (Не)можливість цілком етичного рішення. Месіанство без месії. Невизначеність прибульця на небосхилі чекання. Проблематичність амортизації приходу. Абсолютна гостинність та призупинення мови. Негостинність питань. Незаконний закон гостинності. *Закони гостинності* П. Клосовскі. *Обов'язок чи дар? Питання гостинності – це й питання яйності.* Бути собою в себе дома чи залишатися на порозі себе? Філософські аспекти порогу. Вічна межовість гостинності. Гостинність як поклик. Вторгнення (*l'intrus*) Ж.-Л. Нансі. Відторгнення життєво важливого інсургента. Інший як життєво необхідний інсургент. Зустріч з

інсургентом. Прийняття та відторгнення на противагу прийняття відторгнення. Повнота розбитого серця. Ксенофемінізм і материнство як гостинність. Чужинність немовля як амфібії. Неможливість ксенофобії в ситуації, коли усі чужі. Прийняття та відторгнення на противагу прийняття відторгнення.

Феномен колективного тіла. Дисциплінарно-моральні простори культури. Етична топологія міста. Мікро- та макрофізика влади за М. Фуко. Розрізнення сакрального та профанного просторів і часів. Етика міста. Місто як паразит, що охороняє. Агоральність відкритих місць. Замок, монастир, ринок. Ринок та ярмарок. Даунтаун та аптаун (акрополь, вишгород). Гетто: спроба компромісу страху перед іншим та економічного інтересу. Публіка як новітня форма соціалізації. Пасаж та експозиційна вартість. Париж як столиця XIX сторіччя за Вальтером Бен'яміном та Нью-Йорк як столиця XX сторіччя, столиця безперервної кризи за Девідом Кішіком: від свободи до смерті, від фантазмагорії до реіфікації (оречовлення), від архітектури до фотографії (навиворіт). Місто як ковчег та кінець географії. Місто як бібліотека та бібліотека як місто: макрокосм і мікрокосм. Маршалл Берман про Нью-Йорк як місце твердих бетонних сплавів, які розчиняють один одного разом із собою у повітрі: відбувається так багато, що не відбувається нічого.

Мішель де Серто про спротив минулого. Простір як не-місце за де Серто та рухоме місце з дискурсом і відношенням, місце ширяння за Марк Оже. Читання як бракон'єрство та паркобудівництво. Метафоричність транспорту. Житло як моральний простір. Значення вікон та годинників. Місто-пам'ять, місто-зустріч та місто-фікція за Оже. Романність міста. Значення фольклору гетто. Медицинофікація та музеєфікація. Міська оптика когіто. Сенсорність пам'яті. Моральне значення (зоо)парку. Рослинні пам'ятники. Брутальність афективності. Антропологія парків. Туризм майбутнього минулого часу. «Ефект Дізней» як фікція фікції. Прогулянка у парку як відхілення на шляху до ринку. Пішохідно-мовний акт за М. Оже та баллада за Ж. Дельозом. Концентраційний табор замість міста за Дж. Агамбеном: від роблення життя та дозволу померти до роблення смерті та дозволу жити, від бажання до голого життя. Повернення до суверенності від біовлади.

Геофілософія як людська географія у зашифрованій складині. Шаріння (surveying) у дружбі з простором. Стихийність рефрену корабля. Секретне місце/то (s/p(l)ace). Значення міжконфесійної каплиці М. Ротко за Т. Мортонем. Не-присутність. Кружіння в навколишньому (veering in environment). Місце як закритий та гуманізований простір за І-Фу Туаном. Le Jardin Secret. Земля сліз А. де Сент-Екзюпері. Солодка сабурбія С. Хінчліффа. Марксистська вимога повної десакралізації простору. Нудьга як стабілізація задоволення у звичному, доброї банальності за В. Бен'яміном та З. Кракауером vs. нудьги як розчиненні болю у часі за Е. Юнгером, прозорості зла за Ж. Бодрійаром. Містерія банального за Дж. Джакоб. В-між К. Барад. Скука як насолода, побачена з берегу задоволення. Пост-тіла у секретних пост-місцях/тах. Ізоморфізм тіла місця за Е. Грос. *Свіже повітря* та *Пал Адрієнн* А. Кошич. Фрікове Секретне Я, Секретний Санта, Секретики, тощо. Кон'юнктивна та діз'юнктивна ролі міста за С. Пайлом та ін. *Ex-centric, dis-integrated, dis-located, dis-juncted, deconstructed, dismantled, disassociated, discontinuous, deregulated... de-, dis-, ex-. These are the prefixes of today. Not post-, neo-, or pre-* Чумі Б. *Спальня для фермерського дома в рисових полях К. Моліно*. Секрет і секреція. Розрізнення секрету та таємниці за Ж. Дерріда. Архітектурні дурниці. Секрет таємниці місця-без-місця Дж. Х. Міллера. Місце місця Ж.-Л. Нансі та місце без місця Л. Ірігарей. Відбуття заради здобуття дому в квір-контексті. Атмосферність: саме тут та ніде за Г. Бьоме.

Тема 13. Етика справедливості

Чомусь вона фізично відчувала несправедливість. Несправедливість була навіть більш реальною, ніж її нюоче, погано пахнуче, потіюче тіло. У несправедливості були форма, вага, температура, текстура і дуже поганий смак. Франзен Дж.

Справедливість як цінність, форма морального визнання, міра та милість. Справедливість – поняття про належне, що містить в собі вимогу відповідності діянню і відплати: зокрема, відповідності прав і обов'язків, праці та винагороди, заслуг і їх визнання, злочину і покарання. Види спеціальної справедливості за Арістотелем: ретрибутивна та дистрибутивна. *Кожному – те*

ж саме (всім порівну), кожному – по заслугах, кожному – за потребами. Справедливість як суспільний договір про те, щоб не завдавати і не терпіти шкоди за Епікуром.

Мерітократія в *Кризі освіти* Х. Арендт. Протириччя егалітарної демократії та мерітократії як олігархії. Мерітократія та представницька демократія. Зручність поняття егалітарної демократії та мерітократія як олігархія. Загроза появи демагогів і тиранії та деспотизму. Поняття мерітократії М. Янга. Влада гідних незалежно від походження та достатку. Конфуціанська «мерітократія». Залежність соціального прогресу від міри поєднання інтелекту, таланту та влади. Криза легітимності. Зручність поняття демократія. Відсутність універсального способу визначення здатностей як проблема мерітократії. *Американська історія* Х Т. Кея. «Залізний закон мерітократії», що пригнічує механізми вертикальної мобільності за К. Хейзом.

Справедливість як суспільний договір про те, щоб не завдавати і не терпіти шкоди для того, щоб користуватися всіма вигодами спільного проживання в упорядкованому суспільстві за Епікуром. Несправедливість я самого по собі за Паскалем. Захист правом майнової нерівності. Г. Спенсер та Й. Бентам: що зрозуміліше справедливість чи щастя? *Кожен повинен рахуватися за одного й ніхто не повинен рахуватися за декількох.* Труднощі при визначенні «своєї долі» за Арістотелем.

Теорія справедливості Дж. Роулза. *Принципи справедливості – це те, що люди приймуть в якості визначальних принципів при укладенні суспільного договору.* Між утилітаризмом та інтуїтивізмом: неможливість компенсувати нещастя одного щастям суспільства в цілому. Доступ до положень. Неможливість компенсувати нещастя одного щастям суспільства в цілому. Необхідність корекції природного відчуття справедливості.

Безмірність, безмісцевість і безпідвальність справедливості. Принципові безсилля справедливості та несправедливість сили. *Сила закону* за Ж. Дерріда. Сила та насильство. Принципова надмірність керування, навігації та справедливості. Протистояння права та моралі. Межовість справедливості. Перформативність і підпис. Виявлення адресата, референта справедливості. Справедливість як месіанство без месії. Закон гостинності та приватні закони як режими. Незаконність закону гостинності: закон без імперативу. Недеконструктабельність справедливості. Деконструкція як відновлення справедливості, що порушена критикою та рефлексією. Ототожнення справедливості та деконструкції. Емоційність справедливості за даними нейробіології. Справедливість до справедливості. Можливість мовчання справедливості. *Я ще не починав.*

Дискурс сили та дискурс справедливості. Методи роботи з пресою за Р. Бартом: анонімна ідеологія (інтереси народу), репрезентативність (шоу), соціолектичність, артікульованість. Право на дискурсивність. Можливість акратичної мови. Логорея.

Плекання справедливості за Ж.-Ф. Ліотаром. Крах універсальної етики через мікро-нарративи та мовні ігри. Етика розбрату (différend) проти абстрактної концептуальності. Гетерогенність грових цілей (денотативні, позначаючі ігри) та стратегій (прескриптивні, діючі ігри). Інгуманізм: чи є гуманність вродженою й тільки за/освічується? Чи можна зберегти гуманність за межами планети? Від виключності до відповідальності.

Етика як не-філософія за Ф. Ларюелем.

Тема 14. Любов, дружба та мораль

Форми любові як взірці етичних форм. Важкість їх узагальнення за Конфуцієм.

Прагма: *любити за.* Етичний прагматизм. *Візьмемо до уваги, який практичний ефект може бути пов'язаний з даним об'єктом, і наше розуміння цього об'єкта буде складатися в сукупності наших знань про його практичних додатках.* Пірс Ч. Проблема секс-об'єктивації. Проекціювання на об'єкт внутрішнього принципового ніщо за С. де Бовуар. Жінка як власний двійник та жіноча самооб'єктивація усієї себе. Проблематичність суб'єкт-суб'єктних статевих відносин. Об'єкт як більше ніж суб'єкт, зокрема власний. Екстимність та інтимність. *«Об'єктивація» Іншого – краще, що можна зробити, щоб дистанціюватися від нарцисизму.* К'єза Л. *Сприйняття іншого як суб'єкта нічим не краще. Якщо і правда, що будь-який об'єкт вартий іншого, то для суб'єкта все набагато гірше. Зрозуміло, суб'єкт ніколи не дорівнює іншому суб'єкту: в цьому випадку суб'єкт*

є другим суб'єктом. Лакан Ж. Поняття конфлюентної любові за Е. Гідденсом. Любов-злиття чи минуша любов? Характерні риси конфлюентної любові: сексуальне задоволення, цінність самих стосунки (об'єкт більш не вважається неповторним), чисті відносини (pure relationship) – ніщо, крім потягу і бажання партнерів, не забезпечує міцність союзу, необов'язковість гетеросексуальності.

Сторге: *любити незважаючи на*. Родинна прихильність. Невибірковість затишку. «Старий» як предмет сторге.

Манія: *любити незважаючи ні на що*. Маніакальне відношення до соціуму та природи. Подолати ман'яка ставши ман'яком. *Чашу повную, о кравчій, ти вручи мені, як бувало. / Мені любов здавалася легкою, та біда все прибувала. / Ніч безмісячна, гучні хвилі. Жах нас осягнути не зможе, / Без поклаж йдуть брегом наді грої сивого вала. / Полум'я пристрасних помислів повернуло мене в соромі: / Де ж на говір лихослівних спадають покривала? / Ось Хафіза одкровення: якщо пристрасні віддашся, / Все відкинь – іншого світу хоч би не існувало.*

Ерос: *любов як відмова від любові*. Атопічність любові за Р. Бартом: інше місце, інший час. *Любов – це автомат, що приводиться в дію, коли якийсь випадковий, індивідуальний за своєю суттю (лібідинальний) об'єкт раптом займає підготовлене в фантазії місце.* Жижек С. (З)бочення любові та ненависті за Р. Салецл. *Я не зможу любити вас якщо від вас не відмовлюсь.* Модні Імена Батька.

Агапе: *вмерти за*. «Вечеря любові» Плотіна. Charitas. Любовний дар. Ф. Ніцше про любов до далекого та М. Бланшо про відсутність у дружбі. Поняття *Nebenmensch*. *Вмерти за* Г. Ван Санта.

Людус: *любити граючи*. Любовна афера (love affair). Казанова та Дон Жуан.

Токос: *любити творячи*.

Птерос: *любити руйнуючи*. Мортидо: тривога та відраза. Відвертість тривоги. *Як спланувати оргію в маленькому місті Лаланда Дж. Жагучий потяг, тобто лібідо, має дві сторони: це сила, яка все прикрашає і, в залежності від обставин, всі руйнує.* Юнг К.-Г. С. Шпільрайн про деструкцію як чинник становлення. Дивід. Ж.-Л. Нансі про повноту розбитого серця. Жага руйнування як жага творіння.

Філія: *любити ні за що*. Від сумісних занять науками та мистецтвами до любові. Філософія, філологія, тощо. Насолоджуватись разом. Дружба як активне забування. Ж. Дерріда про принципову перформативність дружби. Немає друга, є друзі. Політичний потенціал дружби. Більша обмеженість і, відповідно, більша надійність обіцянки дружби в порівнянні з любов'ю. Альфред Шюц про екстремальний екзистенційний досвід як підґрунтя дружби. Сучасна кризовість повсякденності.

У. Еко про семіотику любові. Проблема самосвідомої любові за У. Еко. А. Зупанчич про любов як смішне диво. Ідеалізація більшого ніж любов. *Eiron*: найкоротша тінь як відсутність подвійності.

Любов як інтенція за Л. Ірігарей: *j'aime à toi*. Любовне обволікання. Любов до різного як запорука любові вдвох. Дзеркало іншої жінки. Жіночі ревнощі до чоловічої праці.

Тема 15. Етичні аспекти танатології

Філософська танатологія: проблематика та міждисциплінарні зв'язки. Смерть як можливість тут-буття. Принципова незавершеність смерті. Свобода-до-смерті. Протистояння біота-некрофілії в людському бутті. Смерть як ворог сучасного світопорядку: витіснення уявлень про загробне життя. Латентність смерті в сучасному суспільстві. Безсмертя в світлі філософсько-антропологічних підходів. Проблема «смерті людини». Смерть як партнер за Дж. Фаулзом. Танатологія та нові реальності світу. Філософські аспекти проблеми евтаназії. Витіснення смерті через надто легке життя за Хоркхаймером-Адорно та Бодрійяром. Шантаж виживання.